

EXAMENSARBETE

Lärobokens roll

En vetenskaplig studie om hur yttre- och inre ramfaktorer påverkar användningen av religionskunskapsboken

Kajsa Carlsson & Adriana Eriksson

Religionsvetenskap 15hp

Halmstad 2017-08-24

ABSTRACT

I denna studie undersöks hur inre- och yttre ramfaktorer påverkar högstadielärares användning av läroböcker i religionskunskap.

Ämnet blev intressant när vi, under våra VFU-perioder, upplevt att det skiljer mycket mellan hur olika religionskunskapslärare använder läroboken och vilken typ av lärobok de tillämpar. Vi vill undersöka vilka faktorer som ligger bakom skillnaden som vi upplevt.

Vi applicerar ramfaktorteorin för att se hur inre och yttre ramfaktorer påverkar lärarens val och användning av läroboken. De yttre ramfaktorer som vi undersöker är styrdokument, tid, pengar och styrning samt elevgruppen och de inre ramfaktorer som vi undersöker är lärares erfarenheter.

Genom att göra en kvalitativ studie i form av intervjuer har vi undersökt hur, lärare som undervisar i religionskunskap, använder sig av eller inte använder läroboken i sin planering, undervisning och uppgifter. I denna studie intervjuas 6 högstadielärare som undervisar i ämnet religionskunskap. Lärarna jobbar på olika skolor i olika områden men i samma kommun. Lärarna har olika lång erfarenhet av yrket, är i olika åldrar samt av olika kön.

Vi kom fram till att de faktorer som påverkar lärares planering och utformande av undervisning i praktiken skiljer sig åt beroende på om det är inre eller yttre ramfaktorer som är inblandade. De yttre ramfaktorerna påverkar generellt lärarens arbete mer än de inre och lärarna kan i ganska liten utsträckning göra något för att påverka dessa faktorer och kan endast försöka hitta ett sätt att förhålla sig till dessa. De inre ramfaktorerna är lättare för en lärare att påverka då dessa behandlar lärarens egna arbets- och synsätt.

Styrdokument är den yttre faktor som har störst inverkan på valet av lärobok och lärarens erfarenhet är den inre faktor som har stor inverkan på hur läraren använder läroboken.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.0	Inledning	4
1.2	Syfte	5
1.3	Avgränsning	5
2.0	Bakgrund	6
2.1	Lärobokens bakgrund	6
2.3	Religionskunskapsbokens bakgrund	7
2.4	Forskningsbakgrund läroböcker	9
2.5	Läroboken och religionskunskap	12
2.5.1	Läroboken och planering	12
2.5.2	Lärobokens fördelar	13
2.5.3	Lärobokens nackdelar	13
2.5.4	Genus och läroböcker	14
2.5.5	Läroboken och andra Verktyg	15
3.0	Teoribakgrund för analys	16
3.1	Ramfaktorteorin	16
3.2	Undersökningar utifrån ett ramfaktorteoretiskt perspektiv	17
3.2.1	Yttre ramfaktorer	17
3.2.2	Inre ramfaktorer	18
3.3	Teoribakgrund för intervju	21
3.3.1	Hermeneutik	21
4.0	Metod och genomförande	22
4.1	Intervju som metod	22
4.2	Urval av respondenter	23
4.3	Genomförande	23
4.4	Kodning och tematisering	24
5.0	Resultat	26
		2

6.0 Analys	34
6.1 Yttre ramfaktorer	34
6.1.1 Styrdokument	35
6.1.2 Tid	36
6.1.3 Elevgruppen	38
6.2 Inre ramfaktorer	41
6.2.1 Lärarens erfarenheter	41
7.0 Slutdiskussion	43
8.0 Referenslista	46
9.1 Intervjumall	49
9.2 Transkribering	51
9.2.1 Intervju med Charlie	51
9.2.2 Intervju med Lo	65

1.0 INLEDNING

Under vår tid på Högskolan i Halmstad har vi varit på sammanlagt 20 veckors VFU där vi undervisat samt observerat olika undervisningssituationer. Under denna tid har vi lagt märke till att läroboken används olika mycket och att de undervisande lärarna har olika uppfattningar om lärobokens roll i undervisningen. Vi har även sett hur läroboken i många fall kompletteras eller helt utesluts till förmån för andra läromedel. Vi upplevde att lärare saknar vissa delar i läroboken och därför behöver leta upp kompletterande material till sin undervisning för att ge eleverna en större möjlighet att tillåtas öva på de förmågor som eleverna sedan blir bedömda utifrån. I denna studie undersöker vi de yttre- och inre ramfaktorer som styr valet och användningen av läroboken. De yttre ramfaktorerna är bortom lärarens kontroll men har trots det en stor inverkan på undervisningsprocessen och dess resultat. Den inre ramfaktorn, lärarens erfarenhet, är även den utom lärarens kontroll men går till viss del att påverka genom att hålla sig á jour med forskning och utmana sig själv.

Syftet med att undervisa i religionskunskap är enligt Skolverket att ge eleverna möjlighet att “utveckla kunskaper om religioner och andra livsåskådningar i det egna samhället”.¹

Religionsundervisningen ska belysa olika religioners roll och samspel i samhället, samt ge förståelse och kunskaper för kristna traditioner och hur det påverkat det svenska samhället och dess värderingar. Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla kunskap kring att kritiskt kunna granska källor och samhällsfrågor med koppling till religion och andra livsåskådningar. Lärare ska i så stor utsträckning som möjligt i undervisningsmomenten balansera och integrera kunskap i olika former.² I styrdokumentet står det tydligt vilka delar som ska vara med i religionsundervisningen och med utgångspunkt i det centrala innehållet i

¹ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*, Skolverket, Stockholm, 2011, s.186

² *ibid* s.13

styrdokumenten får lärarna själva välja vilken typ av läromedel de vill använda sig av. Därför blir vår studie om användandet av läroboken intressant för oss. Styrdokumenten är lärarnas riktlinjer när de ska bedriva undervisning och utifrån styrdokumenten måste lärarna göra en egen tolkning som ska sammanflätas med läroböckerna för att tillslut mynna ut i ett undervisningsmoment. Alla olika delar ska bli begripliga för eleverna så att de tydligt förstår syftet med att t.ex. läsa en text ur en lärobok.

Vi har intervjuat fem högstadielärare som undervisar i religionskunskap för att undersöka hur yttre- och inre ramfaktorer påverkar deras val av lärobok samt användning av denna.

Sammanställningen av deras svar från intervjuerna kommer att kopplas ihop med forskning som är relevant för ämnet samt ramfaktorteorin.

1.2 SYFTE

Syftet med denna studie är att se vilka yttre och inre ramfaktorer som påverkar valet av läroböcker och användningen av dessa. Vi har undersökt detta genom att intervjua fem lärare som alla undervisar i religionskunskap på högstadiet.

Frågeställningarna vi valt är anpassade till lärare som undervisar i religionskunskap på högstadiet och undersöker vad de anser om:

Hur påverkar yttre ramfaktorer användningen av läroboken?

Hur påverkar inre ramfaktorer användningen av läroboken?

1.3 AVGRÄNSNING

Vi har valt att inte undersöka innehållet i läroböckerna eftersom att det har producerats mycket forskning kring innehåll i religionskunskapsböcker. Därför var det inte lika intressant att undersöka, samt att tiden var begränsad i jämförelse med det stora antalet läroböcker i religionskunskap som finns ute på marknaden samt i skolorna. I våra intervjuer berör lärarna

innehållet men vi har valt att inte analysera det som ett specifikt tema. Dock berör vi innehållet i religionskunskapsböckerna gällande urval eftersom att vi har uppfattat att urvalet som gjorts i religionskunskapsböckerna påverkar vilken lärobok som köps in.

2.0 BAKGRUND

2.1 LÄROBOKENS BAKGRUND

Idag är det upp till den enskilde läraren att tillsammans med sitt ämneslag välja vilka läromedel och vilka läroböcker som ska användas. Historiskt sett är det inte alltid sett ut så. Före 1938 fanns det ingen statlig instans som förhandsgranskade läroböckerna som användes i skolan och³ mellan 1938 och 1974 hade staten som uppgift att granska alla läroböcker före de togs i bruk. Det som undersöktes var hur väl läroböckerna överensstämmer med kursplanen, bokens pris, om språket var korrekt och anpassat efter rätt åldersgrupp samt om författarna varit objektiva med sin information. Staten slutade att granska läroböcker år 1974. Det bestämdes att det endast var läroböcker i SO-ämnena som behövde granskas.⁴ Böckerna i SO-ämnena granskades utifrån frågeställningar som bl.a. handlade om böckernas överensstämmelse med kursplanen och om de var allsidiga samt sakliga.⁵ 1983 hade staten inte längre auktoritet att godkänna eller underkänna en lärobok, dock kunde staten fortfarande ge ett omdöme kring en bok. 1991 lades Skolöverstyrelsen och Statens Institut för Läromedelsinformation ned och då försvann även granskningen av SO-böckerna och sedan dess har inte läroböckerna förhandsgranskats av staten. Skolverket kan granska läroböcker

³ Harrie, Johansson, *Staten och läromedlen: en studie av den svenska statliga förhandsgranskningen av läromedel 1938-1991*, Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Diss. Linköping: Linköpings Universitet, 2009, s.12

⁴ Anders, Calderon, Skolverket, "Hur väljs och kvalitetssäkras läromedel", Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-laromedel/hur-valjs-och-kvalitetssakras-laromedel-1.181769> , 2015, (hämtad 2017-02-27).

⁵ Harrie Johansson, 2009, s.13

men detta görs isåfall i efterhand och inte i förväg. Detta beror på att Skolverket inte har något granskande uppdrag när det gäller läroböcker.⁶

Genom läroböckerna kunde staten på detaljnivå styra skolan och var en av de styrfaktorer som hjälpte staten att uppnå en så likvärdig skolutbildning som möjligt. Läroböckerna höll sig nära läroplanerna som var detaljerade för att säkerställa en likvärdig och enhetlig skola. I dagens skola läggs betoningen mer på lärarens professionalitet, ansvar och frihet att själva välja vilka läroböcker samt läromedel lärarna vill använda sig av för att nå de mål som uppges i styrdokumentet. Hur lärarna tar sig fram till dessa mål varierar bl.a. beroende på elevgruppernas olika bakgrunder och förutsättningar.⁷

Det är idag lärarnas uppgift, och inte statens uppgift, att kvalitetssäkra läroböckerna. Du ska som lärare själv granska läroböckerna du väljer att använda dig av samt avgöra om de håller den kvalitet som behövs.⁸

2.3 RELIGIONSKUNSKAPSBOKENS BAKGRUND

Från början var det kyrkans uppgift att utbilda det svenska folket inom religionsämnet. Sverige har länge varit ett protestantiskt land som därmed också satt ett högt värde i att lära alla att läsa före konfirmationen. Den första läroboken i religionskunskap var Martin Luthers Lilla Katekes så den första religionskunskapsboken handlade alltså uteslutande om kristendom. Dock var det inte kristendom i allmänhet utan den “sanna rena läran” av kristendomen vilket enligt de protestantiska Sverige var den form av kristendom som förvaltades av Martin Luther. I Katekesen beskrivs de tio budorden och dopets och nattvardens innebörd. Först kommer ett stycke som du ska minnas och som sedan förklaras i

⁶ Calderon, Skolverket, 2015

⁷ *Läromedlens roll i undervisningen: grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*, Stockholm: Skolverket, 2006, s.9

⁸ Calderon, Skolverket, 2015

nästkommande stycke. Den lilla katekesen har en enkel pedagogik med utgångspunkt i förståelse av katekesens innehåll.⁹ Under 1800-talet växte det fram grupper i Sverige som ifrågasatte Luthers lära. Baptisterna var en grupp, de ifrågasatte inte att skolan undervisade om kristendom men de ifrågasatte vilken tolkning av kristendomen som skolan förmedlade. Det ledde till att kristendomskunskapen i skolan främst inriktade sig på budorden och därmed etik. Kritik framfördes också av en annan grupp fritänkare, humanister. De menade att religion tillhör forntiden och ställde kristendomskunskapen mot förnuft och vetande.¹⁰

I början av 1900-talet argumenteras det kring kristendomskunskapen utifrån ett barnperspektiv. Fridtjuv Berg, utbildningsminister mellan 1905-1906, menade att barnen har rätt att få kunskap om kristendomen för att sedan själva kunna ta ställning. Att ha kristendomsundervisning i skolan, menade han, skulle minska föräldrarnas rätt att påverka sina barn med sin syn på religion. 1919 bestämde Socialdemokraterna att katekesen skulle bytas ut mot Bibeln. Det produceras barnbiblar för att göra Bibeln och dess berättelser mer tillgängliga för barn. När katekesen byts ut mot Bibeln medför detta att kristendomsundervisningen går från att vara Luthersk till en mer allmän kristen undervisning.¹¹

1952 infördes religionsfrihet i Sverige men inte förens på 1960-talet började undervisningsstoffet även innefatta icke-kristna religioner. Tidigare har geografiämnet behandlat vissa av dessa religioner men då på ett ytligt plan. Religionskunskapen bytte inriktning och från att undervisa eleverna *i* religion undervisades de nu istället *om* religion. Sverige skulle vara ett modernt och sekulärt land där religion inte spelade någon större roll och religionsundervisningen skulle vara objektiv. I Läroplan 69 för grundskolan, nämns för

⁹ Björn Falkevall, "Varför", i: Björn Falkevall (red): *Att undervisa i religionskunskap- en ämnesdidaktisk introduktion*, Stockholm: Liber 2013, s. 17-18

¹⁰ Falkevall, 2013 s. 18-19

¹¹ibid. s. 19-20

första gången livsfrågor och stoffet i läroplanen breddas till att innefatta alla världsreligioner. Läroböckerna följer vid denna tid läroplanerna väldigt nära vilket innebär att läroplanerna görs om och breddas samt att ämnet byter namn till religionskunskap. På 80-talet förändrades kursplanerna och ett mångkulturellt perspektiv lyfts in.¹² I Läroplanen från 1994 läggs det fortfarande mest vikt på kristendomen och de andra religionerna spelar underordnad roll till kristendomen.¹³ När Skolverket fick i uppdrag att utforma Lgr 11 satte Skolverket ihop en grupp som bestod av ämnesexperter inom respektive undervisningsämne samt verksamma lärare. År 2011, när Lgr 11 presenterades framfördes det kritik mot att kristendomen var för osynlig i kursplanerna. Kristendomen har en särställning genom att den har en egen punkt i det centrala innehållet och i kunskapskraven men detta var ändå för lite utrymme i kursplanen enligt flera regeringsföreträdare samt mediedebattörer som menade att kristendomen behövde skrivas fram ytterligare. Detta höll inte Skolverkets expertgrupp med om. Kursplanen understryker och betonar mångfald när det gäller religioner och livsåskådningar.¹⁴

2.4 FORSKNINGSBAKGRUND LÄROBÖCKER

Johan Nelson vid Malmö Högskola sammanfattar forskningsläget kring användningen av läromedel genom att konstatera att det inte finns mycket forskning som kartlägger hur läroböcker används. Den forskning som finns kring läroböcker inriktar sig mer på innehållet i böckerna.¹⁵ De tre större undersökningar som har gjorts angående användandet av läroböcker är en norsk utvärdering av Reform 97 som gjordes under 2003, en enkätundersökning som

¹² *ibid.* 20-23

¹³ *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna: Lpo 94: Lpf 94*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 1994, s.40

¹⁴ Malin Löfstedt, "Inledning" i: Malin Löfstedt (red): *Religionsdidaktik mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, 2011, s. 10-11.

¹⁵ Nelson, Johan, "Hur används läroboken av lärare och elever?" *Nordina*, nr 4, 2006, s. 16-27, tillgänglig: <https://www.journals.uio.no/index.php/nordina/article/viewFile/421/483> (Hämtad 2017-03-01) s. 25

gjordes av "Föreningen Svenska Läromedel" (FSL), som genomfördes 2003 och Skolverkets nationella utvärdering av grundskolan 2003.¹⁶

Reform 97 utvärderade under 2003 den skolreform som genomförts i den norska skolan 1997. Reform 97 kartlade och utvärderade bl.a. läromedelsanvändningen i den norska grundskolan. Undersökningen visade att läroboken är det läromedel som används mest i grundskolan och de andra läromedlen används som supplement till läroboken. I utvärderingen konstaterades det att lärarna i de naturorienterade ämnena var de som mest använde sig av böckerna medan SO-lärarna i mindre utsträckning använde sig av läroböcker och varierade med annat material. De lärare som använde läroböcker i minst utsträckning i sin undervisning var bild-, musik-, och hantverkslärare.¹⁷ I utvärderingen konstateras det att läroplaner och kursplaner har stor betydelse för hur läromedelsförlagen utformar läroböckerna. Författarna till böckerna använder läroplaner och kursplaner som utgångspunkt när de utformar böckerna och dess innehåll. Den norska studien visar också att läroboken används som ett stöd i planeringsarbetet. Läroboken används som en guide till vilket stoff som väljs ut till de olika arbetsområdena.¹⁸ Kartläggningen visar också att läroboken har en legitimerande funktion. Om läraren följer en lärobok som de tycker uppfyller läroplanens mål kan de genom att använda läroboken vara säkra på att deras undervisning tar upp de viktiga delarna och följer styrdokumentet.¹⁹

Dock framkommer det att läroboken i t.ex. samhällskunskap har flera brister och inte alltid stämmer överens med kursplanernas mål vilket gör att den legitimerande rollen som

¹⁶Skolverket, 2006, s. 20

¹⁷ibid. s. 35

¹⁸ibid. s. 22

¹⁹Skolverket, 2006, s. 22

läroboken har kan ifrågasättas.²⁰

FSL kom i sin enkätundersökning fram till att 2 % av de tillfrågade lärarna aldrig använder sig av läroboken i sin undervisning, 16 % använder den sällan, 60 % ofta och 20 % av lärarna använder läroboken nästan varje lektion.²¹

Skolverkets granskning, NU03, visade att undervisningen i SO-undervisningen inte var lika läroboksbunden som NO-undervisningen och SO-lärarna använde sig i större utsträckning av annat material exempelvis från Internet och Tv.²² Läroboken användes mer som stöd och en utgångspunkt när lärarna planerade, men framförallt som en källa till stoff för sin undervisning.²³

2006 gjorde Skolverket en stor undersökning, Rapport 284, kring hur olika läromedel används i bild, engelska och samhällskunskap. Rapporten fick namnet ”Läromedlens roll i undervisningen- grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap”. I studien svarade 438 samhällskunskapslärare på en enkät angående lärarnas användning av läroboken. Lärarna som deltog i undersökningen undervisar i åk 5 eller åk 9. Sjutton samhällskunskapslärare intervjuades för att få en djupare bild av hur de använde läroboken.²⁴

7 av 10 lärare tyckte det var viktigt att använda sig av olika läromedel och ansåg att desto mer erfaren en lärare är desto mindre använde de sig av läroboken.²⁵ Tre av fyra använde sig av

²⁰ibid. s. 138

²¹ibid. s. 20

²²ibid. s.21

²³ibid. s. 25

²⁴Skolverket, 2006 s. 97

²⁵ibid. s. 102-103

egenproducerat material för att komplettera sin undervisning och för att få större variation.²⁶

6 av 10 lärare menade att läroboken hjälper till att säkerställa att undervisningen följer styrdokumentet för samhällskunskap.

Sammanfattningsvis använde sig samhällskunskapslärarna av läroboken mer i början av sitt yrkesverksamma liv och mindre desto mer erfarenhet de fått.

I Skolverkets rapport 284 sammanfattas de fördelar som finns med att använda sig av en lärobok som täcker kursens innehåll och följer läroplanen.

-Läroboken har en kunskapsgaranterande-auktoriserande roll.

-Läroboken har en gemensamhetsskapande-sammanhållande roll, både ideologiskt och praktiskt.

-Läroboken underlättar utvärderingen av eleverna och deras kunskaper för lärarna.

-Läroboken underlättar i övrigt arbetet och livet för lärarna och eleverna

-Läroboken har även en disciplinerande roll.²⁷

2.5 LÄROBOKEN OCH RELIGIONSKUNSKAP

2.5.1 LÄROBOKEN OCH PLANERING

Johan Wickström, lektor i religionsdidaktik, menar att styrdokumentet inte ger någon handfast orientering om vilket stoff som ska väljas ut och användas i undervisningen, vilka texter som lärare bör välja eller hur lärare bör använda dem för att genom sin undervisning

²⁶ibid. s. 110

²⁷ibid. s. 26

arbeta i enlighet med vad styrdokumentet säger.²⁸ I boken *Religionsdidaktik - mångfald, livsfrågor och etik i skolan* beskriver flera religionslärare att tiden för just deras ämne är mycket begränsad vilket leder till att vissa intressanta perspektiv och delar inom ämnet inte hinns med. De val som en religionslärare tvingas göra blir därför avgörande för vad eleverna får med sig för kunskap i det specifika ämnet anser Malin Löfstedt, lektor i religionsdidaktik vid Uppsala universitet.²⁹

2.5.2 LÄROBOKENS FÖRDELAR

I boken *Att undervisa i religionskunskap -en ämnesdidaktisk introduktion* skriver professor Reinhold Fahlbeck att läroboken inte bara är en faktasamling utan läroboken är också en utmaning i läsförståelse. Han menar att inom religionskunskap handlar mycket om att just kunna läsa och skriva. I den systematiska undervisningen som bedrivs av lärare måste ett väsentligt inslag vara träningen i att läsa faktatexter. Genom berättelser ska eleverna få träning i att skriva argumenterande texter samt läsningen av texter.³⁰

2.5.3 LÄROBOKENS NACKDELAR

De flesta människor är medvetna om de traditioner och seder som individerna själva tillhör och att det finns många olika varianter av dessa traditioner. Traditioner som vi själva inte tillhör eller som ligger nära oss tenderar att stereotypiseras menar Jenny Berglund, lektor i religionsvetenskap. Religioner och livsåskådningar presenteras många gånger, i läroböcker, utifrån de mest fromma och rättslärda människornas perspektiv. Bristen på folklig tro kan leda till att elever inte upplever att de finns representerade i läroböckerna eller att de blir

²⁸Johan Wickström “Didaktisk textkompetens” i: Malin Löfstedt (red): *Religionsdidaktik-mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, Lund: Studentlitteratur, 2011, s. 161

²⁹Löfstedt, 2011, s. 12

³⁰Reinhold Fahlbeck, “Vad?” i: Björn Falkevall (red): *Att undervisa i religionskunskap-en ämnesdidaktisk introduktion*, Stockholm: Liber, 2013, s. 99

förbisedda medan resterande elever får en skev bild av den specifika religionen.³¹

Peter Åkerbäck, lektor i religionshistoria, beskriver likt Berglund att det uppstår problem när lärobokens fokus ligger på t.ex. centralt firande av religiösa högtider. Eleverna kan i dessa fall inte känna igen sig i detta eftersom eleverna själva ofta firar mer avskalat. Detta kan leda till ett vi och dem perspektiv som leder till att det blir svårt för eleverna att tillämpa och förstå traditionerna som beskrivs. Åkerbäck menar också att en stor andel av undervisningen har ett vi och dem perspektiv eftersom läroböckerna ofta tar upp det exklusivt religiösa genomförandet av högtiderna. Elevernas egna erfarenheter av dessa högtider inte är desamma som de högtider som lyfts upp i läroböckerna. Lärobokens fakta stämmer inte alltid överens med elevernas egna erfarenheter. Läroböcker förmedlar ofta förenklade bilder av religion vilket leder till en viss del missvisande beskrivningar av traditioner och högtider. Läroböckerna tar enbart upp det som är religiöst centralt och vad som är motiven bakom högtiden, men det är inte alltid det som är i fokus för dem som faktiskt firar högtiderna eller tar del av dessa traditioner.³²

2.5.4. GENUS OCH LÄROBÖCKER

Det religiösa livet för kvinnor har ofta osynliggjorts eftersom att kvinnornas roll framförallt utspelar sig i det privata och i marginalen. Det har nedvärderats och bedömts som ointressant och som folklig vidskepelse och har därför inte fått samma plats och status som männens religiösa liv. Religionsvetenskap har alltid varit androcentrisk, manscentrerad även om fokus har börjat flyttas från männen till kvinnorna.³³

³¹Jenny Berglund, "Etnografiska glasögon på religion i vardagen" i: Malin Löfstedt (red): *Religionsdidaktik- mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, Lund: Studentlitteratur, 2011, s. 125-126

³² Åkerbäck, 2013, s. 159

³³Löfstedt, Malin, "Kön och genus i religionskunskap" i: Malin Löfstedt (red): *Religionsdidaktik- mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, Lund: Studentlitteratur, 2011, s.

I läroplanen för religionskunskap framgår det i syftestexten att elever ska utveckla kunskaper där kön diskuteras utifrån olika religioners och icke-religiösa livsåskådningars syn på kön samt att undervisningen som bedrivs ska behandla frågor som rör jämställdhet och sexualitet utifrån relation till konflikter samt möjligheter i sekulära och pluralistiska samhällen.³⁴

Genusperspektivet, i förhållande till religionsundervisningen, handlar om att skapa en förståelse för kvinnors och mäns olika roller samt uttryck för deras religiositet. Skillnaderna här är tydliga genom att män oftast har en ledande position samt oftast äger rätten att definiera aktuell religion, menar Olivestam i sin bok *Religionsdidaktik*. Detta är något som lärare måste vara medvetna om, för när lärare tillämpar genusperspektivet i sin undervisning så blir både urval och framställning påverkat.³⁵

2.5.5 LÄROBOKEN OCH ANDRA VERKTYG

Religionsdidaktiken Kjell Härenstam, argumenterar för att lärare bör välja texter som till viss del väcker en nyfikenhet på nya texter samt att dessa texter ska överensstämma med läro- och kursplaner som lärare har att förhålla sig till vilket innebär att skönlitterära texter tillmäts en framskjuten position som leder till större spelrum för tolkningar och gör inte samma anspråk på generaliserbarhet samt sanning som läroböckerna vill påvisa.³⁶

Carl Olivestam, som är doktor i religionsvetenskap och docent i ämnesdidaktik, menar att film i undervisningen är ett säkert sätt att skapa engagemang hos eleverna samtidigt som eleverna får lärdom om att förhålla sig kritiskt inför både bildspråket och det talande språket. Olivestam menar, i sin bok *Religionsdidaktik*, att religionsämnet kräver att eleverna lär sig

101.

³⁴Skolverket, 2011, s. 186

³⁵Olivestam, Carl Eber, *Religionsdidaktik: Om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen*, Stockholm: Liber, 2006, s. 40

³⁶Wickström, 2011, s. 160.

skilja på människan och religionen, genom att studera dessa ur olika perspektiv. Därför måste eleverna få möjligheten till tolkning och tydande av religiösa fenomen vilket görs med hjälp av olika lärverktyg samt artefakter.³⁷

3.0 TEORIBAKGRUND FÖR ANALYS

3.1 RAMFAKTORTEORIN

Under 70-talet var den allmänna forskningssynen att människor i olika sammanhang styrs av strukturer som de inte kan påverka och att sociala strukturer uppkommer genom att människor i tidigare generationer utformat olika sociala mönster. Dessa strukturer och mönster benämns som ramar.³⁸ Sambandet mellan ramar-process-resultat kallas för ramfaktorteoretiskt tänkande vilket brukar förkortas till ramfaktorteorin. Denna teori hjälper till att förklara och förstå de olika faktorer som påverkar de utfall som en undervisningsprocess ger.³⁹ Pedagogen Urban Dahllöf var den som skapade ramfaktorteorin. Denna teori har genom åren utvecklats och fördjupats av flera forskare som visat på hur olika ramfaktorer påverkar undervisningsprocessen.⁴⁰ Dahllöf visade att undervisningen formades av ramarna. Ramarna ses inte som orsaker till processen eller utfallet av den, men ramarna möjliggör eller omöjliggör olika undervisningsprocesser.⁴¹ Han definierar begreppet ram som

³⁷Olivestam, 2006, s. 100

³⁸Bengt Schüllerqvist, "Ämnesdidaktisk lärarforskning- ett angeläget forskningsfält", i: Schüllerqvist, Bengt & Osbeck, Christina (red): *Ämnesdidaktiska insikter och strategier: Berättelser från gymnasielärare i samhällskunskap, geografi, historia och religionskunskap*, Karlstad: Karlstad University Press, 2009 s. 17

³⁹Ninni Wahlström, *Läroplansteori och didaktik*, Malmö: Gleerup, 2015, s. 24-25.

⁴⁰Sverker Lindblad, Göran Linde & Lars Naeslund, "Ramfaktorteori och praktiskt förnuft" *Pedagogisk Forskning i Sverige*, nr 1, 1999. s. 93-109. Tillgänglig: <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7781/6837> (hämtad 2017-03-06)

⁴¹

Ulf Lundgren, "Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering", *Pedagogisk Forskning i*

en faktor vilken begränsar den faktiska undervisningsprocessen, den som undervisar och de som undervisas och dessa faktorer går inte att kontrollera. Ramfaktorteorin försöker att förklara sambandet mellan undervisningens ramar och resultatet. Teorin gör det möjligt att påvisa att vissa resultat inte går att uppnå inom vissa ramar och att dessa styr och begränsar eller underlättar undervisningens genomförande.⁴²

De yttre ramfaktorerna är skolans styrning, ekonomi, elevgruppen, tid, styrdokument samt skolområdets placering.

De inre ramfaktorerna är lärarens erfarenhet, lärarens kunskapssyn, undervisningsmaterialet och den enskilde eleven.

De ramfaktorer som vi kommer att undersöka utifrån ett läroboksperspektiv är:

-Läroplanen

-Tid

-Elevgruppen

-Lärarens

erfarenheter

- Övriga ramfaktorer, pengar och skolans styrning

3.2 UNDERSÖKNINGAR UTIFRÅN ETT RAMFAKTORTEORETISKT PERSPEKTIV

3.2.1 YTTRE RAMFAKTORER

Betydelsen av lärarens agerande utifrån läroprocesser och socialaprocesser i just klassrumssituationer är en viktig del och lärarens drivande roll har i tidigare forskning varit

Sverige, nr 1, 1999, s. 31-41. Tillgänglig: <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/viewFile/7777/6833> (hämtad 2017-03-06) s. 33

⁴² Lindblad, Linde & Naeslund, 1999, s. 93

underskattad.⁴³ I boken *Synligt lärande* lyfter pedagogikprofessorn John Hattie fram betydelsen av en aktiv lärarroll. En aktiv lärarroll innebär att läraren både är uppmuntrande och utmanande gentemot sina elever, samt att läraren ständigt ger återkoppling till eleverna gällande deras lärande.⁴⁴ För att se på inre faktorer som spelar roll i elevers lärande är det just genom hur läraren undervisar som påverkar, och har störst effekt för och på elevers lärande. Inre faktorer har alltså större påverkan på lärande än yttre faktorer.

Ingela Korsell beskriver att många lärare måste komma överens med sitt ämneslag om vilka böcker som ska köpas in. Den lärobok som köps in finns ofta bara i en uppsättning vilket gör att klasserna får turas om att läsa t.ex. religion. Alla kan inte göra det samtidigt eftersom att det inte finns böcker till flera klasser samtidigt. I ämneslaget måste de argumentera för olika prioriteringar av de material som ska beställas in. Om lärare väljer bort en lärobok som redan finns att tillgå på skolan får denne istället lägga ner tiden på att producera eget material eller leta på webben efter passande material. Det gör å andra sidan att materialet upplevas som mer levande, flexibelt och skapar medkänsla. Egenproducerat material kan i en läroprocess bli något gemensamt för eleven och läraren.⁴⁵

3.2.2 INRE RAMFAKTORER

Tom Wikman, lektor i pedagogik, anser att läroboken skapar en gemensamhetskänsla och betonar sammanhållningens roll, både ur ett ideologiskt och praktiskt perspektiv. Det praktiska perspektivet innebär att läroboken kan ses som ryggraden eller som en kärnberättelse. Denna kärna/ryggrad är det som som läraren återkommer till efter olika

⁴³Eva Minten, *Forskning för klassrummet: vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken*, Stockholm: Skolverket, 2013, s. 16

⁴⁴Minten, 2013, s. 17

⁴⁵ ibid. s.101

utvikningar. Läroboken ger ett sammanhang åt eleverna och deras studier.⁴⁶

I boken *Det tänkande klassrummet* lyfter den franska pedagogen Célestin Freinet fram att användandet av det som eleverna upplever som autentiskt är ett säkert sätt att stärka deras läroprocess. Verklig kunskap blir därför ett framgångsrikt sätt att stödja deras lärande. Det räcker alltså inte enbart med att läraren inser att kunskapen kommer vara till användning för eleverna utan eleverna själva måste få syn på meningen med kunskapen, och därigenom uppleva att kunskapen är på riktigt.⁴⁷

I boken *Läromedel, det fria valet?* skriver författaren Ingela Korsell att desto längre utbildning och erfarenhet en lärare har, desto mindre använder läraren sig av läroboken som det enda läromedlet.⁴⁸ Otrygghet hos lärarna, menar Korsell, medför att lärare kan uppleva att de slaviskt följer lärarhandledningen och läroböckerna i områden som de inte känner till så väl. När lärarna däremot undervisar ett område som de känner sig trygga med använder de i större utsträckning andra läromedel som de inte är lika bekanta med. Det gemensamma begreppet är osäkerhet och inte endast osäkerhet inför en ny lärobok utan även osäkerhet i sin roll som lärare och yrket i sig. Känslan av osäkerhet som finns hos vissa pedagoger speglar av sig i hur mycket pedagogerna använder sig av läroböcker. I många fall har lärare en grundsyn på den pedagogik som de bedriver och vill inte känna sig tvingade till att använda en viss typ av läromedel.⁴⁹ I boken *Forskning för klassrummet* lyfts forskning fram av bl.a. Torkel Klingberg som menar att det finns en samstämmighet där betydelsen av

⁴⁶Tom Wikman, *På spaning efter den goda läroboken: Om pedagogiska texters lärande potential*, Åbo: Åbo akademi, 2004, s. 88

⁴⁷Ann S. Pihlgren, *Det tänkande klassrummet*, Stockholm: Liber, 2013, s. 77

⁴⁸Ingela Korsell, *Läromedel: det fria valet?: Om lärares användning av läromedel*, Stockholm:Liber, 2007, s. 30

⁴⁹Korsell 2007, s.100

det sociala är av stor vikt. I boken *Den lärande hjärnan* redogör han för att självtilliten hos elever är kopplad till förmågan att ta sig an ny kunskap vilken leder till att eleverna vågar utmana sig själva till lära sig nya saker.

Sammanfattningsvis bygger idén med en ramfaktorteori på att det finns externa faktorer som ligger utanför lärarens kontroll men som trots det har stor inverkan på undervisningen. De externa faktorerna blir ramar som ger utrymme till olika undervisnings- och lärandesituationer.

I vår studie vill vi undersöka hur de lärare vi intervjuat styrs av dessa ramar i relation till läroböckerna samt hur dessa lärare är styrda att anpassa sig efter dessa ramar som lärarna själva inte styr över och utifrån detta planera sin undervisning.

Ett begrepp som författarna till boken *Forskning för klassrummet* tar upp är PCK, vilket är en förkortning för pedagogical content knowledge. Det avser att lärare kan illustrera, förklara och på olika sätt exemplifiera det ämne som läraren undervisar i för att göra det begripligt för eleverna. Skickliga lärare kan variera "hur" budskap eller kunskapsstoff förmedlas till eleverna genom att läraren har kunskap dels om själva ämnet men också om hur ämnet kan undervisas.⁵⁰ Lesson study och learning study är en aspekt som är viktig i lärares professionella kunskap. Det innebär att läraren får syn på sin egen undervisning vilket gör att denne kan ställa frågor och reflektera över elevernas lärande. För att synliggöra detta kan lärare ta hjälp utav metoden lesson study. Metoden ger möjlighet för lärarna att utforska sin egen praktik, samt dra nytta av den kollektiva kunskap som finns bland andra ämneslärare och på skolan. Denna metod fokuserar på undervisningens kärna, där elevernas kunskap i utveckling och förmåga står i centrum.⁵¹

⁵⁰ Minten, 2013, s. 19-20

⁵¹ibid. s. 33-34

3.3 TEORIBAKGRUND FÖR INTERVJU

3.3.1 HERMENEUTIK

I analysen av vårt insamlade intervjumaterial kommer vi att använda oss av ett hermeneutiskt perspektiv. Ordet hermeneutik betyder att tolka, översätta, förtydliga, klargöra och utsäga. Termen härstammar från *Hermes*, gudarnas sändebud, som skulle översätta och förmedla gudarnas ord till människorna. Hermeneutik är en tolkningslära som baserar sig på vissa grundläggande antaganden eller förutsättningar som utgör ryggraden i analysmetoden. Till dessa grundantaganden hör:

- Mening skapas, framträder och kan bara förstås i ett sammanhang eller en kontext.
- I all tolkning och förståelse är delarna beroende av helheten och omvänt
- All förståelse förutsätter eller bygger på någon typ av förförståelse, dvs. de synsätt, den referensram, teori och liknande, genom vilka vi betraktar ett fenomen.
- Varje tolkning föregås av vissa förväntningar eller förutfattade meningar.⁵²

Mot denna bakgrund innebär den hermeneutiska analysen att vi som forskare tydligt måste klargöra de komponenter som nämns, till exempel vilken förförståelse och vilka förväntningar vi hade med oss då vi påbörjade arbetet. Desto mer noggrant och utförligt vi redovisar dessa grundantaganden, desto tydligare blir alla momenten i tolkningsprocessen.

I ett hermeneutiskt perspektiv strävar man alltså efter en förståelse av en text eller ett samtals mening. Intervjun blir ett samtal om människors livsvärld, där det muntliga samtalet skrivs ner i text, vilken sedan används till själva tolkningen. En hermeneutisk tolkning innefattar således två processer; först den process som innefattar själva intervjun och insamlandet av

⁵²Karin Widerberg, *Kvalitativ forskning i praktiken*, Lund: Studentlitteratur, 2002 , s.26

materialet, och sedan genom den process där texterna tolkas.⁵³

4.0 METOD OCH GENOMFÖRANDE

4.1 INTERVJU SOM METOD

Vi har valt att intervjua högstadielärare som undervisar i religionskunskap på högstadiet. Vi kommer att arbeta utifrån kvalitativa metoder där vi inte ger en “generell” lösning på våra frågeställningar utan endast visar samt ger förståelse för, och ger förklaringar till hur det kan vara. Vi kommer att sträva efter en så hög grad av validitet som möjligt genom att försöka anpassa våra intervjufrågor på ett sådant sätt att de endast inriktar sig på just det vi vill mäta, men där vi ändå tillåter intervjupersonen att tala relativt fritt kring ämnet. Vi har inför intervjuerna tagit fram en intervjuguide som mall för att kunna ställa frågor som är öppna och behandlar olika teman.⁵⁴

Syftet med en kvalitativ intervju, enligt Patel och Davidsson, är att intervjuaren och respondenten tillsammans skapar en dialog. Vi valde att göra en semistrukturerad intervju eftersom att det ger respondenten utrymme att själv utforma svaren utan att den som intervjuar styr svaren i en viss riktning. Patel och Davidson skriver att en semistrukturerad intervju går ut på att istället för standardiserade frågor så utgår intervjun från vissa teman vilket gör att intervjun blir mer som ett samtal.⁵⁵ Det ger oss möjligheten genom en semistrukturerad intervju att vara mer flexibla, vi har olika teman och beroende på vart samtalet leder kan vi ställa passande följdfrågor. Ett samtal skapar även ett mer avslappnat förhållningssätt mellan intervjuaren och respondenten.

⁵³Steinar Kvale & Svend Brinkmann, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, 2009, s.66

⁵⁴Jan Trost, *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur, 2010, s. 71

⁵⁵Runa Patel & Bo Davidson, *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och Rapportera en undersökning*, Lund: Studentlitteratur, 2011, s. 82

Vårt medvetna val av att ha öppna intervjufrågor ska leda till att intervjupersonen på egen hand ska kunna berätta hur de tänker kring det ämne vi vill undersöka. Reliabiliteten anser vi blir hög genom att vi valt en semistrukturerad intervju som bygger på att intervjupersonen i hög grad svarar utifrån sig själv och inte styrs utav oss. Då det är intervjupersonerna som har kunskapen och erfarenheten av ämnet vi valt att studera.

Vi är medvetna om att vi under intervjuerna kunde ställt frågorna på ett annat sätt samt i något fall där vi ställde ledande fråga.

Anledningen till att vi inte gjort en kvantitativ undersökning i form av enkäter beror på att vi inte tror att vi skulle få lika djupgående svar som en intervju ger då vår avsikt inte är att direkt mäta något utan vi vill få mer kunskap om hur läroboken faktiskt används.

4.2 URVAL AV RESPONDENTER

Vi valde att intervjua 5 högstadielärare som har olika lång erfarenhet av läraryrket och jobbar på olika skolor. Vissa av skolorna ligger i områden med låg socioekonomisk status medan andra skolor ligger i områden med hög socioekonomisk status. Skolorna är även olika stora när det gäller elevantal. Vi har valt våra intervjupersoner utifrån ett så kallat bekvämlighetsurval utifrån att vår tid varit begränsad samt att vi tagit kontakt med lärare som vi tidigare träffat under vår utbildning. Vi har kontaktat just dessa eftersom att de överensstämmer med den urvalsgrupp vi letar efter, högstadielärare som undervisar i religionskunskap. Även om vi utgått ifrån ett bekvämlighetsurval anser vi att personerna vi valt att intervjua har just den kompetensen som behövs för att besvara våra intervjufrågor. Trots bekvämlighetsurvalet är gruppen inte homogen utan det finns en stor variation inom urvalsgruppen både när det gäller erfarenhet, ålder och kön vilket behövs för att kunna belysa frågorna utifrån flera olika perspektiv.

4.3 GENOMFÖRANDE

Vid genomförandet av intervjuerna använde vi oss av en låg grad standardisering där vi lät

intervjupersonerna styra samtalet till viss del själva. Därmed kom ordningsföljden på våra teman att anpassas under tiden intervjun fortgick. Även följdfrågorna kom att anpassas efter intervjupersonen för att skapa ett flyt i intervjun. Vi ställde även spontana följdfrågor för att fånga upp intressanta tankegångar hos våra intervjupersoner. Vi gjorde detta medvetet för att intervjupersonen själv, i så hög grad som möjligt, skulle kunna påverka hur intervjun utformades.

Vi valde att analysera intervjumaterialet utifrån teman för att kunna presentera resultatet så tydligt som möjligt. I våra intervjuer hade vi en relativt hög grad av strukturering eftersom att vi innan intervjuerna gjort upp en intervjuguide med teman samt förslag på följdfrågor om det skulle behövas. De teman som vi utgick ifrån är framtagna för att besvara våra frågeställningar. Även om vi har en intervjuguide lät vi, som tidigare nämnts, intervjupersonerna prata relativt fritt, så länge de höll sig inom ramarna för våra frågeställningar samt syftet med vår studie. Under intervjuerna turades vi om att intervjua, anteckna och spela in samtalet. I slutet av varje intervju hade även den som antecknat vid tillfället chansen att ställa följdfrågor och tydliggöra vissa delar. Varje intervju hade en längd på mellan 40-60 minuter och skedde i anslutning till intervjupersonernas arbetsplatser.

4.4 KODNING OCH TEMATISERING

Vi har valt att kodat vårt insamlade material för att kunna analysera samtalen. När vi kodat material innebär detta att vi hittat samt plockat ut olika nyckelord, så kallade koder. Nyckelorden har varit kopplade till olika textsegment som ledde till att vi senare kunde identifiera likheter mellan de olika texterna.⁵⁶ Kodningen har hjälpt oss att se samband mellan textsegmenten och därmed underlättat analysen av våra intervjutexter.⁵⁷

Med hjälp av kodningen har vi kunnat bryta ner vårt textmaterial vi fått in genom våra

⁵⁶Kvale & Brinkman, 2009, s.217

⁵⁷ibid. s. 218

intervjuer så det bildar olika teman. Vi var medvetna om att en kodningsprocess tar lång tid och att vi eventuellt gjorde processen förhastad men anser ändå att resultatet är trovärdigt i förhållande till vårt empiriska material. Koderna som vi bland annat valt ut är styrdokument, tid, elever, pengar samt skolans styrning.

Anledningen till att vi valt följande tema är att vi ville utforska vad högstadielärare i religionskunskap har för syn på läroböckerna som används i deras undervisning och vilka yttre respektive inre ramfaktorer som påverkar valet av läroböcker samt hur lärarna påverkas av dessa faktorer. Till vår hjälp har vi valt att analysera vårt empiriska material utifrån ramfaktorteorin.

Vi har valt att jobba utifrån följande ramfaktorer:

Yttre ramfaktorer:

Styrdokument- för att se hur läroboken påverkas av det som står i styrdokumentet. Styrdokumentet är riktlinjer och guidning för lärare och ska se till att de undervisar om just det som regeringen bestämt ska ingå i högstadielärares undervisning.

Tid- Intervjupersonerna lyfter fram det som de anser är tidskrävande och vad dem lägger tiden gällande användandet av läroböckerna.

Elevgrupp- sammansättningen av elevgrupper är något som påverkar valet av läroböcker här berättar intervjupersonerna om olika individer och hur undervisningen måste anpassas för alla olika.

Pengar och Skolans styrning- hur lärarna styr eller inte styrs av sina chefer när det kommer till valet av olika läroböcker, intervjupersonerna berättar själva om vilka som får mandat till att beställa in läroböcker och att lärarna själva ska kvalitetssäkra undervisningen samt de material som dem väljer att lyfta in i sin undervisning.

Inre faktor:

Lärarens erfarenhet - För att se korrelationen mellan lärarens erfarenhet och användandet av läroboken.

Vi använder oss av ett empirinära förhållande där vi har hämtat våra teman från det material vi samlat in och utifrån våra frågeställningar.⁵⁸ Genom detta förhållningssätt vill vi även synliggöra den tystnad som framkommer i vårt material, alltså synliggörandet av det som inte uttalas men som är minst lika viktigt eftersom att det kan ge oss en ledtråd om vad lärarna faktiskt tycker i en specifik fråga.⁵⁹

Genom legitima urvalskriterier har vi valt olika citat som passar våra frågeställningar, om intervjupersonerna har gjort liknande iakttagelser eller om intervjupersonerna tyckt olika i frågan.⁶⁰

5.0 RESULTAT

Vi har valt att presentera och sammanställa intervjuerna i en sammanfattande text varvat med korta citat. Vi har utgått ifrån teman både när vi intervjuat och analyserat materialet för att göra arbetet mer översiktligt och för att skapa en röd tråd i arbetet.

Charlie 48, arbetar på en mindre skola i ett medelklassområde där elevantalet är litet. Charlie har jobbat i skolan cirka i 20 år och undervisar i svenska och So-ämnena. Charlie är förstelärare samt Vfu-handledare och har jobbat i flera olika kommuner. Intervjun med Charlie tog ca 60 minuter.

Charlie menar att läroboken täcker in det mesta stoff som behövs. När Charlie planerar ett nytt undervisningsområde börjar hen alltid med att formulera målen som eleverna ska ha uppnått efter avslutad kurs. Sedan börjar arbetet med hur undervisningen ska gå till, vilka

⁵⁸Widerberg, 2002, s.145

⁵⁹Widerberg, 2002, s.145

⁶⁰ibid. s.159ff

metoder som ska användas för att ge eleverna bästa möjlighet att nå målen. Samtidigt menar Charlie att hen är en otrogen typ som använder många sig av olika läroböcker beroende på elevgruppen som ska undervisas. Det är elevgruppen som styr vilken lärobok samt undervisningsform som ska tillämpas. Textläsning kommer sällan först i undervisningen eftersom eleverna först måste få en förståelse till ämnet och där ligger begreppen till grund för förförståelsen. Förståelsen är viktig för att kunna arbeta vidare med ett specifikt ämne inom religionskunskapen. Läroboken används utifrån innehållet, vissa böcker behandlar ett ämne väl medan ett annat mindre väl. Beroende på område använder Charlie olika läroböcker. Det som eleverna ska lära sig styr också vilka sidor från den/de aktuella böckerna som eleverna får ta del av. Charlie har inga riktlinjer från skolans rektor gällande läroböcker eller andra läromedel. Rektorn har gett ansvar till Charlie och ämneslaget på skolan, att själva välja ut de läromedel de anser vara bra. Boken blir en trygghet i de områden där Charlie inte känner sig riktigt säker. Inom de områden där tryggheten inför ämnet redan finns så använder Charlie annat material såsom Internetkällor. Charlie ser detta som en utmaning för sin egna undervisning. En viktig del av lärarens arbete är att ge eleverna möjlighet att öva på sin läsförståelse och då kan lärobokstexter vara bra. Charlie menar att det som hen upplever som mindre bra med läroböckerna är om läraren blir för knuten till läroboken i undervisningen kan det leda till att eleverna missar viktiga delar som inte står med i böckerna. Charlie poängterar att lärare hela tiden knyter an till elevernas värld och utgår ifrån dem. Genom att utgå ifrån eleverna skapas enligt Charlie en djupare förståelse och tillåter eleverna att öva på de förmågor som dem sedan blir bedömda utifrån. Urvalet i läroböckerna varierar men i de nyare läroböckerna är urval och representation bättre än i de äldre läroböckerna. Läroböckerna som Charlie använder sig av visar på en större mångfald än förr och bilderna har blivit bättre och känns mer genomtänkta idag. Charlie upplever att de läroböcker som håller sig till läroplanen har ett bra och logiskt upplägg som innebär att det blir lättare för Charlie att använda. De börjar med syskonreligionerna fortsätter med Hinduism och Buddhism och går sedan vidare till olika livsåskådningar och nyandliga rörelser. Något som

Charlie däremot ifrågasätter är hur delar av islam framställs och poängterar hur viktigt det är att böckerna verkligen håller isär de delar som tillhör religionen från de delar som vuxit fram som kulturella traditioner. För att hålla eleverna alerta är det viktigt med varierad undervisning. Charlie anser att dem som skrivit läroböcker har gjort en tolkning av det som framkommer i läroböckerna, vilket lärare måste vara medveten om. Det är läromedelsförfattarnas sanning men inte alltid lärarens och elevernas sanning.

“När vi läser har jag märkt att de tycker om att jag läser högt, samtidigt som de följer med i texten och att vi sedan tillsammans diskuterar och lyfter de som eleverna anser är viktigt.”

Det är viktigt att som lärare lyfta flera sidor av ett ämne och inte enbart det som står i läroboken. Avslutningsvis betonar Charlie att som lärare se vad som är aktuellt i elevernas värld och koppla samman de med vad som står i läroböckerna.

“Frihet vad är det? Att vara fri kvinna vad innebär det? I förhållande till en specifik religion och det är något som även läroboksförfattarna borde lyfta fram.”

Kim 56, arbetar på en stor högstadieskola som är mångkulturell och hen undervisar elever från alla socioekonomiska grupper. Kim har jobbat som lärare sedan 1987 och undervisar i So-ämnena, är förstelärare, arbetslagsledare samt VFU- handledare. Kim har jobbat på samma skola sedan hen började som lärare. Intervjun med Kim tog cirka 50 minuter.

Kims undervisningen utgår från ‘The big 5’ och därför är undervisningen väldigt varierad för att ge eleverna möjlighet att få träna på alla de olika förmågorna. Den lärobok som används på denna skola är bra, men framförallt så har den en fantastisk lärarhandledning. Det var just lärarhandledningen som gjorde att ämneslaget valde denna religionskunskapsbok.

När ett nytt område ska planeras så utgår Kim alltid från en plan som hen har i huvudet. Planen har alltid sin utgångspunkt i det som står i läroplanen, inte det som läroböckerna tar upp.

Men om man slaviskt följer läroboken så tycker jag det skulle begränsa mig mycket. Det är inte de som styr mig utan det är ju faktiskt läroplanen som styr mig och visst, läromedel ska vara anpassade efter läroplanen såklart. Men jag känner att skulle jag gå efter den så skulle de på nått sätt strypa min kreativitet och värdering, men som en bas är det väl bra om du kompletterar med annat.

Kim tycker att som bas är läroboken en fantastisk tillgång. Kim upplever att kapitlen om etik och moral i flera läroböcker inte uppfyller sin uppgift eftersom att denna del är väldigt teoretisk, vilket leder till att Kim alltid får jobba väldigt mycket med att producera eget material för att skapa övningar som är anpassade till elevernas verklighet. Detta undervisningsområde tycker Kim borde ha fler praktiska övningar och fler exempel för att skapa en förståelse hos och för sina elever. Samtidigt kan Kim känna att vissa kapitel i de olika böckerna som finns att tillgå på hans skola inte riktigt motsvarar det hen vill få in i sin undervisning.

Lo 55 arbetar på en stor mångkulturell skola. Tidigare har Lo undervisat i flera olika kommuner och skolor. Lo har undervisat i svenska men undervisar idag endast i So-ämnena. Lo har varit aktiv inom skolans värld i över 20 år. Intervjun med Lo tog ungefär 45 minuter.

Lo använder sig främst av läroboken SOL 3000. Lo tycker den boken är en bra bas att utgå ifrån. Lo är van vid att använda just denna bokserie och det blir en trygghet i hans undervisning, men även andra böcker och material används som komplettering. Los chefer, rektorerna på skolan, har inga riktlinjer om vilka läroböcker som ska köpas in. Beslutet om att köpa in SOL serien togs för många år sedan i ämneslaget. Ämneslaget har köpt in en annan serie religionskunskapsböcker nu men Lo anser att SOL 3000 fortfarande är den bästa. Mycket har förändrats sedan Lo började jobba som lärare. Varje år har Lo och hans kollegor möjlighet att gå på en läromedelsmässa där lärare kan se vilka nya läroböcker som kommit ut på marknaden. När det kommer någon ny upplaga eller bok så brukar ämneslaget beställa in ett exemplar för att se om det finns något som de skulle kunna använda i sin undervisning.

Läroboken är bra som bas att utgå ifrån men det krävs att Lo som lärare kompletterar en del avsnitt med egenproducerat material eller material som Lo hittar med hjälp av internet och då är det främst sidor som är ämnesrelaterade, exempelvis So-rummet. På So-rummets hemsida finns mycket bra fakta och sidan är lätt att använda både för lärare och för elever anser Lo. Sidan är uppbyggd genom att det finns länkar till varje område där både lärare och elever kan hitta texter och filmer. Lo använder alltså läroböcker tillsammans med So-rummet för att göra sin undervisning intressant och varierad för sina elever. Annat material som Lo lyfter in i undervisningen är tidningar och olika artiklar, saker som Lo finner är intressant och aktuellt just nu och som kan kopplas till det hen undervisar om just nu vilket ger eleverna möjligheten till att koppla ämnet till sin egna verklighet samt att de genom undervisningen ges möjligheten till att öva de olika förmågorna. Lo är väl medveten om "faran" som finns med att använda internet tillsammans med sina elever. Även läroböckerna har sina fläckar erkänner LO och nämner hur viktigt det är med källkritik. I alla klasser som Lo undervisar lär hen ut en ramsa som eleverna alltid ska ha i bakhuvudet när de själva letar efter fakta vare sig det är på internet eller i fysisk bok.

"Vem säger vad, för vem och i vilket syfte?"

Lo menar att det sämsta med läroböckerna som skolan använder är de många generaliseringar. Lo menar att det är viktigt att se generaliseringar som en utmaning. Om de inte skulle funnits så hade kapitlen om varje religion blivit väldigt långa och då hade tiden inte räckt till att undervisa om allt. Genus är också något som inte tas upp, trots att det är ett problem som lyfts upp mycket i forskningen menar Lo. Kvinnorna återfinns ofta i ett litet avsnitt i varje kapitel inom varje religion. Lo poängterar att det är intressant att även när det är kvinnor som är författare till religionskunskapsböckerna får kvinnoperspektivet väldigt lite utrymme. All erfarenhet Lo samlat på sig under åren har lett till att hen har hittat ett förhållningssätt till läroböckerna, på gott och ont som hen själv uttrycker det.

De första åren då var jag mycket knuten till läroboken. Då var jag osäker. Vad är det

jag ska ta upp och så. Jag kanske använde då mycket frågor och svar i läroboken och gjorde bara vanliga prov men sen blir man ju säkrare på det och man tittar hur gör andra och ja, man hittar sig själv i det hela. Så nu det sista 10 åren har jag experimenterat mycket. Som jag sa, det fungerar, det fungerar inte, det tar vi bort. Ja det handlar ju om erfarenhet.

Avslutningsvis förtydligar Love vikten av att se läroboken som grund, faktamässigt. Där läroplanen är grunden för den undervisning som bedrivs i klassrummen och sker i form av lektioner. Det är i läroplanen som lärare får riktlinjer om vad som ska uppnås i form av kunskapskrav efter avslutat område och årskurs, sedan är det upp till läraren att göra sin tolkning samt sätta sin prägel på undervisningen.

Love 60, arbetar på en liten skola, som för tillfället inte är så mångkulturell. Love har varit jobbat som lärare i över 30 år och undervisar i ämnena svenska och SO. Love är även VFU-handledare. Intervjun med Love tog cirka 50 minuter.

I planeringsarbetet inför ett nytt område använder Love både läroplanen och läroböckerna som skolan valt att använda. Det som sedan mynnar ut i undervisningen är en blandning av det som står i läroboken, läroplanen och de förmågor som eleverna ska ges möjlighet att öva på inför bedömningen som görs i slutet av varje arbetsområde. Love menar att hans många år i skolan har lett till en erfarenhet som gör att hen ser fler möjligheter med läroböcker samt ställer sig själv frågan, vad kan denna läroboken erbjuda? Love anser att varje lärobok har mycket att ge men det gäller att veta hur en ska använda det.

“Hur man väljer läromedel tycker jag är väldigt viktigt, vad man väljer i det ena och inte i det andra”

Fördelarna med läroböcker är att eleverna känner sig trygga, en trygghet som byggs upp genom att alla elever har samma bok att tillgå. Undervisningen blir då mer tydlig för eleverna. Det Love funderar mest över när denne planerar sin undervisning med hjälp av

läroböcker är vart i läroböckerna hen kan hitta det som läroplanen säger att eleverna ska lära sig. Love anser att läroböckerna generellt är bra samtidigt som den blir en extra trygghet för eleverna genom att den har gemensamma texter. Gemensamma texter ger en gemensam kunskapsbank från vilken eleverna sedan kan utveckla sina förmågor.

Däremot tycker Love att vi lärare ska vara väl medvetna om att läroboksförfattarna inte alltid är objektiva. Det blir då extra viktigt för lärare att vara vaksamma på att genomskåda detta. Nackdelarna med läroböcker är att vissa kapitel inte kommer i den ordning som Love undervisar i eftersom att böckerna hen använder är uppbyggda efter läroplanen. Det finns en avsaknad av djup i vissa kapitel vilket Love menar kan skapa förvirring hos eleverna. Då gäller det för lärare att vara lite coola och lita på sina erfarenheter i att djupkunskapen kommer senare i boken, allt enligt läroplanen. Det finns inga riktlinjer från rektor utan istället är det ämneslaget som diskuterar fram vilka böcker som ska köpas in och användas. Love undervisar både i svenska och religionskunskap och jobbar därför ämnesintegrerat vilket hen menar är bra. Detta kan se ut på följande sätt genom att lyft in en skönlitterär bok under svensklektionerna, så kommer den in som stöd för att få en annan vinkel till ett specifikt tema i religionskunskapen. Avslutningsvis menar Love att läroböckerna är ett bra verktyg att använda i sin undervisning men för att bli bekväm med det krävs erfarenhet.

Alex 45, har varit lärare i tolv år på en stor skola och undervisat i So-ämnena samt engelska. Alex har framgångsrikt hitta nya undervisningsmetoder och har därför jobbat deltid med att föreläsa om nya digitala verktyg. Idag jobbar Alex som verksamhetsutvecklare inom kommunen samt med att hjälpa läromedelsförlag att utveckla läroböcker i SO. Vår intervju med Alex tog cirka 60 minuter.

När planeringen av ett område sker använder sig Alex nästan inte alls av läroboken. Planeringen sker baklänges, vilka mål är det eleverna ska kunna efter avslutad kurs, vad säger kunskapsmålen, det centrala innehållet och vad är syftet med området? Läroböckerna kommer in i relativt sent i undervisningsprocessen. I undervisningen plockas vissa olika delar

utifrån läroboken och texterna används för att skapa en förståelse för ämnet, vilket, menar Alex, ger eleverna de bästa förutsättningarna för att öva på de förmågor som de blir bedömda på. Som lärare gäller det att kunna konkretisera målen samt kunskapskraven så även eleverna förstår dem, och då genom att synliggöra syftet med det eleverna praktiskt gör. Alex jobbar mycket med flippar som eleverna får titta på hemma innan lektionen ska hållas. Läroboken fungerar som ett underlag när Alex sätter ihop en flipp till sin undervisning. Flippen kan vara ett klipp från Youtube där ett specifikt ämne förklaras för eleverna. Ibland gör Alex ett filmklipp där denne med utgångspunkt i t.ex. läroboken berättar för eleverna om ett fenomen eller ämne vilket sparar tid genom att alla elever redan före lektionen vet vad de ska behandla under lektionen. Istället för att ägna tid åt att lära ut fakta under lektionerna kan tid nu användas till att diskutera, analysera och argumentera kring innehållet i flippen. När eleverna får en flipp inför en lektion utgår de alltid från 3 S; Se filmen, Sammanfatta filmen, Ställ en fråga och ta med till lektionen. På detta sätt kommer även källkritiken in i undervisningen och lektionerna blir en plats för dialog mellan lärare och elever. Precis som flippar är verktyg i undervisningen anser Alex att läroboken är ett verktyg. Läroboken i Alex undervisning används som någonting som skapar gemenskap. När de jobbar med en text läser Alex alltid den tillsammans med eleverna eftersom att hen tycker att det är viktigt att aldrig lämna en elev ensam med en text. Alex menar att läroboken blir en trygghet för eleverna, eleverna känner att de kan lita på läroboken. Dock poängterar Alex att det även är negativt och det är viktigt att eleverna även är källkritiska mot läroboken. Det är endast i området etik och moral som läroboken spelat en stor roll i undervisningen. Just det området är väldigt tydligt eftersom att det på ett strukturerat sätt behandlar olika begrepp. Alex lyfter att läromedelsförlagen gärna vill göra kompakt böcker, vilket gör det svårare för kanske främst nya lärare att kunna se och dela med sig av helheten. Att använda sig av digitala verktyg i sin undervisning är fantastisk men det tar lite mer tid erkänner Alex. I varje klassrum finns det små experter menar Alex, lyckas då lärare integrera eleverna så finns det massor av kunskap och erfarenheter hos dem vilket leder till att eleverna lär sig ut av varandra vilket är viktigt.

Religion är ett väldigt tacksamt ämne, enligt Alex, som eleverna gärna diskuterar kring. Det finns oändligt många ingångar och det är upp till läraren att använda dessa för att väcka elevernas nyfikenhet.

“Den gyllene regeln finns ju faktiskt i alla religioner och bara den frågan, Här är regeln som gäller för alla religioner, förklara för mig, varför slåss man mellan religioner? Jag älskar de stora frågorna. Inte, när dog Muhammad? Utan okej, här är reglerna som alla måste följa. Varför är det krig? Att verkligen kittla igång de här tankarna hos eleverna och förstå att religion handlar ju om så mycket mer än bara några farbröder och gubbar någonstans som levde för 2000 år sedan, utan att det påverkar vardagen idag för alla människor egentligen.”

Genusfrågan har fått stort fokus när nya läroböcker utvecklas menar Alex. Kvinnors underrepresentation och hur läromedelsföretag kan ändra på detta är en fråga som diskuteras mycket hos det förlag som Alex jobbar tillsammans med. Lärarnas viktigaste uppgift framöver är att verkligen se fördelen med digitala verktyg, att våga testa dem och att försöka hitta nya vägar till att göra undervisningen rolig, kreativ samtidigt som den ska ge möjlighet att öva på de olika förmågorna. Alex avslutar:

Ni måste ju ha VR, ni måste ju ha 360, har ni varit nere i Tutanchamons grav? Och så tog jag fram den bilden som sprids på Facebook när man kan gå runt såhär och se Tutanchamons grav. Slå upp sida 83 i en historia bok, Nej, men där syns inte Tutanchamon för den är utriven. Eller, Åh! Min Tutanchamon har någon ritat på bröst på min Tutanchamon, Åh! Jag ser knappt vad det är. Vilken skillnad mot att kunna ha sina VR-glasögon. [...] Att faktiskt kunna se att Wow! Så här ser det ut! Det måste bli mer upplevelsebaserat, man måste kunna ta in med fler sinnen.

6.0 ANALYS

6.1 YTTRE RAMFAKTORER

6.1.1 STYRDOKUMENT

Styrdokumentet fungerar som en yttre faktor som påverkar lärares undervisning och ligger till grund för vad eleverna ska lära sig. Fyra av de fem lärare vi intervjuat menar att styrdokumentet är en riktlinje för undervisningsprocessen som begränsar, underlättar och styr deras arbete. När lärarna vi intervjuat pratar om styrdokumentet handlar det om att den ligger till grund när lärarna planerar ett nytt område och styrdokumentet återspeglas i deras undervisning. Många läroböcker bygger på styrdokumentens mönster, om vad som ska undervisas, vilket syftet är och i vilken ordning det ska undervisas i. Styrdokumentet blir en ramfaktor genom att lärarna hela tiden måste ta hänsyn till dem. Styrdokumentet blir en extern faktor som lärarna inte kan påverka på något sätt utan endast hitta förhållningssätt till dem. Kunskapskraven är de samma för alla lärare, dock står det inget om hur lärarna ska gå tillväga för att hjälpa eleverna till att nå kunskapskraven. En av intervjupersonerna menar att som lärare kan vi inte planera vår undervisning helt fritt, vi måste alltid förhålla oss till styrdokumentet. Styrdokumentet finns som en yttre faktor som omöjliggör och möjliggör undervisningsprocesser för lärare samt deras elever. En av lärarna vi intervjuat berättar att hen använder sig av olika flippar där basfakta ofta kommer från läroböckerna, läroböckerna är en enorm tillgång när det kommer till just basfakta upplever flera av lärarna vi intervjuat. Eftersom att många av läroböckerna enligt de intervjuade följer det centrala innehållet i styrdokumentet och anser att läroboken är en bra utgångspunkt att plocka just denna basfakta från. Till vissa av läroböckerna finns en lärarhandledning som möjliggör och underlättar tolkningen av själva läroboken för lärarna. Två av fem intervjuade lärare använder sig mycket av lärarhandledningen som finns till de läroböcker som används. Läroboken utgår ifrån det centrala innehållet där tillhörande lärarhandledning utgår från kunskapskraven, i lärarhandledningen finns uppgifter som ger eleverna möjlighet att utveckla de fem förmågorna. Lärarhandledningen hjälper framför allt oerfarna lärare att förstå både läroböckerna samt det som styrdokumentet vill förmedla. Styrdokumentet blir lärarnas egen Bibel som de följer slaviskt och hela tiden lutar sig tillbaka mot för att argumentera kring

kunskapsinnehållet i sin undervisning. Styrdokumenten fungerar som en omvänd planering menar två av intervjupersonerna. En av lärarna lyfter att hen alltid utgår ifrån målen i styrdokumentet för att sedan skapa ett innehåll och en metod som ska leda eleverna fram till kunskapskravens mål. Styrdokumenten är utifrån detta en ramfaktor som begränsar samt möjliggör både de intervjuade lärarnas undervisning och val samt användning av lärobok. Endast en av de lärarna som vi intervjuat nämner inte styrdokumentet i samma utsträckning som övriga lärare. Denne använder sig av en lärobok som är över tio år gammal, denna lärobok är alltså inte skriven utifrån de styrdokument som lärare idag ska förhålla sig till. Denna lärare motiverar sitt val genom att hänvisa till lärobokens innehåll, där hen anser att innehållet fortfarande är aktuellt och läraren känner till boken från pärm till pärm och anser inte att hen behöver använda en nyare bok även om ämneskollegorna använder sig av nyare läroböcker som utgår från de nya styrdokumentet. Den bok som hen använder sig av finns i en nyutgåva som är uppdaterad och anpassad efter Lgr 11 vilket läraren är fullt medveten om men ändå väljer hen att förlita sig på den äldre boken.

6.1.2 TID

Mycket i skolans värld tar mindre respektive mer tid än vad läraren beräknat. En av de intervjuade lärarna som varit med i studien menar att det som måste få ta tid är att låta eleverna öva på de förmågor som sedan leder till en bedömning. Det måste finnas avsatt tid för att ge eleverna en ärlig chans att öva på de 5 förmågorna. Läroboken ger inte möjlighet att på ett naturligt sätt få öva förmågorna utan lärare måste själva finna uppgifter och göra tid för dem. Flera av de lärare vi intervjuat måste alltså själva leta upp eller konstruera egna övningsuppgifter som är lämpliga för den elevgrupp som läraren jobbar med vid exakt det tillfället. Två av fem intervjuade lärare hade båda valt läroböcker där lärarhandledningen erbjöd kompletterande uppgifter till läroboken där de fem förmågorna fanns representerade i form av olika övningsuppgifter. När det finns en lärarhandledning som erbjuder färdiga övningsuppgifter till eleverna så ges eleverna chansen att öva på det som faktiskt står att de ska kunna i kunskapskraven efter avslutad kurs, lärarna får i sin tur tid till andra saker och tid

är inte något som lärare har i överflöd, redogör våra intervjupersoner. En av lärarna beskriver att hen själv lägger ned mycket tid på att konstruera eget material och övningsuppgifter eftersom denne upplever att det finns delar som saknas i religionskunskapsböckerna, sådana delar som läraren vill använda i sin undervisning. Läroböckerna saknar vissa delar som de intervjuade lärarna anser är viktiga för ämnet och som de själva då måste komplettera med annat material vilket leder till att detta momentet stjäl mycket tid från lärarna, och lärarna kan komma behöva prioritera bort andra uppgifter för att lämna plats åt att finna kompletterande material. En av lärarna menar att hens elever gillar när hen läser en lärobokstext högt för dem, eleverna får då en uppgift som ska utföras för att fokus ska bevaras under tiden. Efter att texten lästs upp blir det en diskussion kring texten och beroende på vad eleverna tar upp får läraren anpassa sig tidsmässigt. En diskussion måste få ta den tid som behövs för att ingen i klassrummet ska känna sig utanför eller inte förstå innehållet i diskussionen vilket kan leda till att lärarens planering för lektionen inte hålls och inför nästa lektion får läraren planera om eller förskjuta allt. Två av fem menar att lärarna verkligen ska ta tillvara på tiden och verkligen våga vara kritisk till de ämnesstoff som en lärare väljer att plocka ut till sin undervisning. Det stoff som väljs ut till undervisningen måste vara tidseffektivt och hela tiden fylla sin funktion. Om en lärobokstext inte ger exempel, eller inte låter eleverna jämföra, diskutera och argumentera är det inte tidseffektivt eftersom att texten inte fyller sitt syfte. Eleverna får i dessa fall inte möjligheten att öva på de fem förmågorna och därigenom fyller texten ingen funktion i lärprocessen. Om läraren istället väljer en text från nätet som väcker frågor samt funderingar har läraren genom detta aktiva val sparat tid eftersom att texten inte behöver ytterligare övningsuppgifter efteråt utan en diskussion kring den skulle räcker. En annan lärare menar att ge förkunskap genom en flipp så krävs det förarbete som tar tid. Att göra en flipp tar tid, sedan ska flippen fylla ett syfte som utifrån styrdokumentet ska vara något som gynnar eleverna i det långa loppet. Alla de intervjuade lärarna understryker att lärare måste våga välja bort material i läroböckerna som inte fyller sitt syfte annars kommer tiden inte att räcka till. Alla de intervjuade lärarna anser att läroböckerna saknar ett

genusperspektiv vilket innebär att lärarna måste lägga ner mycket tid på att komplettera det som läroboken saknar. Om läroboksförfattarna från början lagt ned tid på att integrera ett genusperspektiv så hade det sparat både tid och energi hos lärarna. Det handlar om att prioritera och effektivisera den tid lärarna har för planering av sin undervisning och att även den blir effektiv och fyller sitt syfte. Om läroböckerna inte behövt kompletteras hade lärare haft möjlighet att lägga sin tid på andra delar av jobbet menar Ingela Korsell.⁶¹

Sammanfattningsvis är tid en ramfaktor som begränsar läraren och omöjliggör vissa undervisningsmoment.

6.1.3 ELEVGRUPPEN

Eleverna är en ramfaktor eftersom att läraren inte direkt kan påverka storleken eller sammansättningen på den grupp som de undervisar. Charlie berättar att beroende på vilken elevgrupp som denne ska undervisa väljs olika läroböcker ut. Det är elevgruppen som styr vilken lärobok och undervisningsform som ska tillämpas. Lo berättar att när hen undersöker nya läromedel är en viktig faktor att boken finns på fler språk än svenska. I många av Los klasser finns det nysvenskar som ännu inte behärskar det svenska språket. Därför är det viktigt att böckerna finns översatta på fler språk. Lo poängterar att för att skapa en gemenskap i klassen är det viktigt att alla elever har tillgång till samma texter. Det blir skevt om en elevgrupp undervisas om samma ämne men har tillgång till olika faktatexter. Inom en grupp med elever finns det stor variation. De har olika förkunskaper, olika diagnoser och förutsättningar, dessa variationer måste läraren ta hänsyn till när de väljer vilken lärobok som ska användas till just den elevgruppen.

“Men jag tror det här att anknyta till deras värld anknyta till deras referensramar.” *Charlie*

Kim och Alex poängterar även att det är viktigt för dem att utgå ifrån eleverna och deras

⁶¹ Korsell, 2007, s.101

vardag för att skapa ett intresse samt nyfikenhet. Lärarna behöver hitta läroböcker som skapar intressanta ingångar i olika ämnen för att ge eleverna en djupare förståelse samt att de genom olika ingångar utmanar eleverna genom sina utvecklingszoner för att kunna utvecklas rent kunskapsmässigt.

Både Alex och Kim beskriver hur deras elever är små guldklimpar i ett religionsvetenskapligt perspektiv. De jobbar båda på mångkulturella skolor och berättar att i nästan varje klass som undervisas finns alla världsreligionerna representerade. De har små experter i varje klass som de kan ta hjälp av i sin undervisning. Båda två såg sina religiösa elever som tillgångar och underströk hur viktigt sociokulturellt lärande är samt att lärarna verkligen tar hjälp av sina elever. De kan ta med olika religiösa föremål, berätta ur ett folkligt perspektiv hur olika högtider firas och sätta in religionen i ett personligt perspektiv. Eleverna kan också bidra till att lärarna och övriga elever synar läroboken med ett kritiskt perspektiv. Alex berättar att under sina tolv år som religionskunskapslärare var den vanligaste kritiken mot religionskunskapsboken hur torftigt splittringen mellan Shia- och Sunnimuslimer beskrivs i de olika läroböckerna vilket har gjort att Alex tagit fram kompletterande material när de pratar om Shia- och Sunnimuslimer. Eleverna ser brister såväl som luckor i läroboken och då är det lärarens uppgift att fylla luckorna med andra läromedel och material.

Jenny Berglund lektor i religionsvetenskap och Peter Åkerbäck lektor i religionshistoria beskriver båda två att elever behöver känna att de är representerade i läroböckerna annars blir det svårt för eleverna att tillämpa och förstå innehållet i vad läroböckerna säger. Underrepresentation och att inte känna igen sig kan även leda till ett vi och dem perspektiv, som enligt lektorerna gör det svårt att ta till sig undervisningen.⁶²

Elevgruppen blir det som påverkar lärarens beslut om vilken lärobok som denne väljer att använda i sin och elevernas religionsundervisning v6.1.4 Pengar och skolans styrning

⁶²Berglund 2011, s. 125-126, Åkerbäck, 2013, s. 159

Utöver redan nämnda ramfaktorer som påverkar läroboksanvändningen, finns det även faktorer som pengar och skolans styrning. I Lgr 11 står det följande om att det är rektorns ansvar att se till så att det finns läromedel som håller bra kvalitet och att det finns annat stöd, i form av t.ex. datorer, så att eleverna själva kan söka samt utveckla sina kunskaper.⁶³ Ingen av de 5 lärarna vi intervjuat hade några riktlinjer från sina rektorer gällande läroböcker. Rektorererna har delegerat ut ansvaret att kvalitetssäkra läroböckerna till ämneslagen ute på skolorna. I ämneslaget kommer lärarna gemensamt fram till vilka läroböcker som ska användas och när behovet finns av att köpa in nya böcker. Under de sista åren Alex jobbade som lärare var hen ansvarig för att granska nya läroböcker som kommit ut på marknaden för att sedan rekommendera lämpliga läroböcker till sina ämneskollegor. Los ämneslag åker varje år till en läromedelsmessa där de tar med sig nya läroböcker som de tycker verkar intressanta och granskar dem enskilt för att sedan gemensamt komma överens om de ska köpa in nya läroböcker det läsåret. Alla lärare som vi intervjuat har klassuppsättningar med läroböcker i ämneslaget vilket innebär att lärarna måste komma överens om när de olika klasserna ska läsa ett visst område eftersom att bara en klass i taget kan läsa samma ämne. En ramfaktor som lärarna måste förhålla sig till är pengar och det finns inte tillräckligt med pengar så att alla elever på skolan kan ha varsin lärobok under ett helt läsår. Ett sätt som skulle göra att detta kunde undvikas på är att köpa in digitala läroböcker men dock är digitala läromedel idag väldigt dyra säger Alex som just nu är anställd av ett läromedelsföretag. Många av läromedelsföretagen ligger även efter i utvecklingen av digitala verktyg, säger Alex, och genom den nationella IT-strategin måste de bli bättre på att utveckla digitala läromedel.⁶⁴ Om det skulle funnits pengar för skolorna att köpa in digitala läroböcker finns det ett annat problem, bara 1 av de 5 lärarna vi intervjuat jobbar på en skola där alla elever har tillgång till varsin dator eller platta. De andra lärarna har en eller två klassuppsättningar

⁶³ Skolverket, 2011, s.18

⁶⁴Skolverket, ”Förslag på en nationell IT-strategi för skola och förskola”. Tillgänglig: www.skolverket.se/publikationer?id= , 2016, (hämtad 2017-02-28)

av datorer eller plattor per arbetslag. Det finns ett bokningsschema där lärarna i arbetslaget kan boka dessa datorer eller plattor till sin klass. Även om det hade funnits pengar till digitala läroböcker hade det inte funnits pengar till datorer samt plattor till alla elever. 2020 kommer alla elever i grundskolan att ha tillgång till varsin dator eller platta och också förhoppningsvis digitala läroböcker. Denna begränsning, som beror på pengar, leder även till att alla elever inte får tillgång till samma information eftersom att det är många elever som använder samma böcker, år efter år, blir det slitage på böckerna. Alex berättar att i vissa av läroböckerna hen använde fattades det sidor eller så hade någon kladdat på bilderna eller skrivit i marginalerna vilket blev ett störande moment för hens elever och alla fick inte tillgång till samma information eftersom att böckerna inte höll god kvalitet. Pengar blir också en ramfaktor som påverkar undervisningen gällande användandet av andra verktyg än läroboken. Alla lärare vi intervjuade ansåg att det inte räcker att bara använda sig av läroboken i sin undervisning. För att ge ett exempel på andra undervisningsverktyg än boken så använder sig både Lo och Love mycket av film för att visualisera och, som Olivestam skriver, skapa engagemang vilket inte går att genomföra om det inte finns tillgång till en projektor eller Dvd spelare i klassrummet.

65

6.2 INRE RAMFAKTORER

6.2.1 LÄRARENS ERFARENHETER

Den inre ramfaktorn som vi undersökt är hur lärares erfarenheter styr användandet av läroböcker. Charlie menar att inom de områden där hen inte känner sig säker samt oerfaren i tenderar hen att använda läroboken mer i undervisningssyfte. Lo menar att all erfarenhet som hen samlat på sig under åren har lett till att Lo hittat ett förhållningssätt till läroböckerna som hen inte hade i början av sitt yrkesverksamma liv. Lo menar att de första åren var hen väldigt knuten till läroboken då hen var osäker på vad denne skulle ta upp i varje område. Genom att

⁶⁵ Olivestam, 2006, s. 100

undervisa i religionskunskap under flera års tid har Lo fått mer erfarenhet kring de olika områdena och när hen känt sig säker på ett område har Lo vågat gå utanför läroboken och använda sig av andra läromedel och faktakällor. Lo menar att detta har med erfarenhet att göra.

Love anser att den erfarenhet hen har jobbat sig till gör att Love nu ser möjligheten med läroböckerna och ställer sig frågan, vad kan denna lärobok erbjuda mig? Love menar att läroböckerna är ett bra verktyg att använda i sin undervisning men för att bli bekväm med användning så krävs det erfarenhet. Love säger också att erfarenheter gör att lärare kan bli mer vaksamma och genomskåda när läroboksförfattare inte är objektiva i sina texter och anser därmed att det krävs erfarenhet för att använda läroböckerna på ett bekvämt och naturligt sätt.

Alex menar att för en oerfaren lärare kan kompaktböcker vara svåra eftersom det är så mycket text att sålla bland. Utan erfarenhet blir det svårt att plocka ut de delar som är viktiga. Flera av lärarna menar att desto mer erfarenhet du har desto bättre kan du sålla bland faktatexterna i böckerna och du har provat att använda olika texter samt sett utfallet av dessa.

Charlie anser att lärare som är osäkra och oerfarna på ämnesstoffet känner en trygghet i att hålla sig nära läroboken. När läraren fått erfarenhet och känner sig trygg med ämnesstoffet kan läraren börja gå utanför läroboken och testa andra metoder.

Den norska studien reform 97 visade att So-lärare inte är lika bundna till läroboken som exempelvis No-lärare.⁶⁶ Skolverkets undersökning 2006 visade att So-lärare använder sig av läroböcker mer i början av sitt yrkesverksamma liv och mindre desto mer erfarenhet de fått.⁶⁷ Ingela Korsell menar även hon att ju mer erfarenhet en lärare har desto mindre använder

⁶⁶ Skolverket, 2006, s. 35

⁶⁷ibid. s. 25

denne sig av läroboken.⁶⁸

Valet som denna lärare gör genom att inte använda sig av en nyare lärobok beror inte på pengar eftersom att ämneslaget har klassuppsättningar med nyare religionskunskapsböcker utan valet bygger på att hen har under tjugo års tid undervisat i religionskunskap och har genom detta samlat på sig mycket erfarenheter. Erfarenheten gör att hen vet vad eleverna ska lära sig och kan därför på egen hand göra ett urval ur läroboken samt komplettera med det som fattas. Dennes val stärks av den norska forskning som gjorts utifrån att So-lärare tenderar inte att vara lika läroboksbundna och då blir inte läroboken lika viktig eftersom att den kan kompletteras med annat material vilket den intervjuade även säger att hen gör i stor utsträckning. I läroboken, menar hen, finns bra basfakta men den kräver kompletteringar med annat material.

7.0 SLUTDISKUSSION

I vår studie valde vi att titta på lärobokens användning ur ett ramfaktorperspektiv kopplat till undervisningen, hur mycket påverkar yttre och inre ramfaktorer användandet av läroböckerna. Genom våra 6 intervjuer har vi fått en bild av användandet, samt hur ytte- och inre ramfaktorer påverkar undervisningen. Vår bild innan vi startade denna studie var att många lärare ansåg att läroböckerna inte räckte till i den undervisning som de vill bedriva. Vår erfarenhet var att många lärare är kreativa med att skapa egenproducerat material, som har som mål att fullända deras undervisning och ge eleverna de bästa förutsättningarna till att klara kunskapskraven. De förkunskaper vi hade innan vi började med vår studie har till viss del ändrats, men samtidigt har våra kunskaper stärkts, då vi upptäckt hur mycket inre respektive yttre faktorer påverkar undervisningen i både negativ och positiv bemärkning.

Genom våra intervjuer framkommer det tydligt att styrdokumentet är den faktor som har störst inflytande över lärarnas planering av undervisningen vilket i sin tur påverkar valet av

⁶⁸Korsell, 2007, s. 30

läroböckerna och användningen av dem. En bok som nära följer styrdokumentet föredras framför en lärobok som inte håller en nära koppling till styrdokumentet. Det underlättar för läraren, utifrån tidsaspekten, eftersom att lärarna inte behöver hitta kompletterande material till sin undervisning utan det räcker med läroboken eftersom att den nära följer styrdokumentet.

I våra intervjuer beskriver flera av de intervjuade lärarna svårigheterna med att hitta tid till att låta eleverna träna på de 5 förmågorna, som lärarna ofta behöver konstruera egna övningsuppgifter till. Att tillverka eget material när inte läroboken täcker in all basfakta samt leta kompletterande material blir en stor tidstjuv.

Elevgruppen är en ramfaktor som är svår att påverka. Beroende på elevgruppen som ska undervisas måste lärarna välja vilken typ av lärobok de ska använda till den specifika gruppen. En lärobok behöver också återspegla den elevgrupp som undervisas eftersom anknytning skapar en djupare förståelse hos eleverna.

Pengar och ekonomi är en ramfaktor som påverkar hur ofta en lärare kan uppdatera läroböckerna. Pengar påverkar också hur kompletterande material kan lyftas in i användningen i undervisningen beroende på om det finns tillgång till projektor för att visa film och om eleverna har tillgång till plattor eller datorer. Rektorerna på de skolorna som de intervjuade lärarna jobbar på har delegerat jobbet att välja passande läroböcker av god kvalitet till ämneslagen på skolorna. Skolans styrning är en ramfaktor som inte påverkar valet av lärobok vilket möjliggör för läraren att välja en lärobok som denne känner sig bekväm med. När läraren får uppgiften att välja lärobok får läraren mindre tid över till andra uppgifter då att denne måste lägga ned tid på att granska den valda lärobokens innehåll men även de nya läroböcker som ständigt kommer ut på marknaden.

Det vi genom vår studie kan konstatera är att styrdokumentet är grunden för all undervisning och genom läroboken omvandlas styrdokumentet till något konkret för eleverna. En

lärobokstext kan lika gärna bli ersatt av en flipp som är utformad efter en text från exempelvis internet eller en tidningsartikel. Styrdokumentet ger lärare en riktlinje och något de ständigt måste förhålla sig till. För att uppfylla det som står i styrdokumentet behövs ingen lärobok eftersom att allt som står där i finns att tillgå via andra källor. I läroboken finns allting samlat men författarna har gjort sitt urval och den följer inte alltid det som står i styrdokumentet. Läroboken är en ramfaktor som borde möjliggöra mer än vad den omöjliggör eftersom att lärobokens funktion är att underlätta lärarens arbete. Det finns för och nackdelar med allt, men tiden för lärare är begränsad, då borde läroboken vara den del i arbetet som underlättar för lärare och inte något som kräver mer av lärarna. Vår studie visar att de intervjuade religionskunskapslärarna inte slaviskt följer läroboken utan kompletterar med mycket annat material samtidigt som skolan följer samhällets digitala utveckling. I framtiden kommer läroböckerna vara digitala menar Alex, som jobbar tillsammans med ett läromedelsföretag. Efter denna studie konstaterar vi att i takt med digitaliseringen kommer lärarna att i större utsträckning behöva lyfta in digitala verktyg i sin undervisning. Denna studie har fått oss att fundera över hur läroboken kommer att användas i framtiden då allt ständigt blir mer tillgängligt på internet samt att inre och yttre faktorer är något som möjliggör och omöjliggör arbetet med undervisningen för lärare.

Vår frågeställning är, hur yttre ramfaktorer påverkar användningen av läroboken samt hur inre ramfaktorer påverkar användningen av läroboken. Yttre ramfaktorer såsom styrdokument, tid, pengar och skolans styrning är faktorer som lärare inte kan påverka men påverkas av och har en avgörande roll i användningen av läroböckerna. Yttre faktorer som elevgrupper har en sekundär påverkan, som lärare till viss del kan inverka på men är inte den största faktorn till valet av läroböcker. Den inre ramfaktorn, lärarens erfarenhet, har ingen avgörande roll för vilken lärobok läraren använder sig av.

Vi har fått mer kunskap om vilka faktorer som egentligen ligger till grund för planering av undervisningen och vilket ämnesstoff som lärare väljer att arbeta med. Våra förkunskaper

hade till viss del stärkts, men vi har också fått mer inblick i hur det faktiskt ser ut i skolverksamheten och vad det är för delar som styr och påverkar lärares val och vilken roll läroboken har för undervisningen.

8.0 REFERENSLISTA

Berglund, Jenny “Etnografiska glasögon på religion i vardagen” i: Malin Löfstedt (red): *Religionsdidaktik- mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, Lund: Studentlitteratur, 2011

Dalen, Monica, *Intervju som metod*, Malmö: Gleerups utbildning, 2008

Fahlbeck, Reinhold “Vad?” i: Björn Falkevall (red): *Att undervisa i religionskunskap- En ämnesdidaktisk introduktion*, Stockholm: Liber, 2013

Falkevall, Björn, “Varför” i: Falkevall, Björn (red.), *Att undervisa i religionskunskap: en ämnesdidaktisk introduktion*, Stockholm: Liber 2013

Johnsson Harrie, Anna, *Staten och läromedlen: en studie av den svenska statliga förhandsgranskningen av läromedel 1938-1991*, Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Diss. Linköping: Linköpings Universitet, 2009

Korsell, Ingela, *Läromedel: det fria valet?: Om lärares användning av läromedel*, Stockholm:Liber, 2007

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, 2009

Lindblad, Sverker, Linde, Göran, & Naeslund, Lars, ‘‘Ramfaktorteori och praktiskt förnuft’’
Pedagogisk Forskning i Sverige, nr 1, 1999. s. 93-109. Tillgänglig:
<http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7781/6837> (hämtad 2017-03-06)

Lundgren. Ulf, ‘‘Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering’’, *Pedagogisk Forskning i Sverige*, nr 1, 1999, s. 31-41. Tillgänglig:
<http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/viewFile/7777/6833> (hämtad 2017-03-06)

Läromedlens roll i undervisningen: grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap, Stockholm: Skolverket, 2006. E-bok.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, Skolverket, Stockholm, 2011.

Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna: Lpo 94 : Lpf 94, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 1994

Löfstedt, Malin, ‘‘Inledning’’ i: Malin Löfstedt (red): *Religionsdidaktik mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, Lund: Studentlitteratur, 2011

Löfstedt, Malin, ‘‘Kön och genus i religionskunskap’’i: Malin Löfstedt (red): *Religionsdidaktik- mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, Lund: Studentlitteratur, 2011,

Minten, Eva, *Forskning för klassrummet: vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken*, Stockholm: Skolverket, 2013

Nelson, Johan, ‘‘Hur används läroboken av lärare och elever?’’ *Nordina*, nr 4, 2006, s. 16-27.
Tillgänglig: <https://www.journals.uio.no/index.php/nordina/article/viewFile/421/483> (Hämtad

2017-03-01)

Olivestam, Carl Eber, *Religionsdidaktik: Om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen*, Stockholm: Liber, 2006

Pihlgren, Ann S., *Det tänkande klassrummet*, Stockholm: Liber, 2013

Patel, Runa & Davidson, Bo, *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, 4., uppl., Lund: Studentlitteratur, 2011

Schüllerqvist, Bengt, “Ämnesdidaktisk lärarforskning- ett angeläget forskningsfält”, i:
Schüllerqvist, Bengt & Osbeck, Christina (red): *Ämnesdidaktiska insikter och strategier: Berättelser från gymnasielärare i samhällskunskap, geografi, historia och religionskunskap*, Karlstad: Karlstad University Press, 2009

Trost, Jan, *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur, 2010

Wahlström, Ninni, *Läroplansteori och didaktik*, Malmö: Gleerup Utbildning AB, 2015

Wickström, Johan “Didaktisk textkompetens” i: Malin Löfstedt (red): *Religionsdidaktik- mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, Lund: Studentlitteratur, 2011

Widerberg, Karin, *Kvalitativ forskning i praktiken*, Lund: Studentlitteratur, 2002

Wikman, Tom, *På spaning efter den goda läroboken: Om pedagogiska texters lärande potential*, Åbo: Åbo akademi, 2004

Åkerbäck, Peter “Är det en sekt eller en religion? Om undervisning och nya religiösa

rörelser” i: Björn Falkevall (red): *Att undervisa i religionskunskap-En ämnesdidaktisk introduktion*, Stockholm: Liber, 2013

Webbsidor

Carlsson, Anders, *Skolverket*: “Hur väljs och kvalitetssäkras läromedel?”, tillgänglig: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/tema-laromedel/hur-valjs-och-kvalitetssakras-laromedel-1.181769>, 2015, (hämtad 2017-02-27)

Skolverket, ”Förslag på en nationell IT-strategi för skola och förskola”. Tillgänglig: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf3621.pdf%3Fk%3D3621, 2016, (hämtad 2017-02-28)

9.0 Bilagor

9.1 INTERVJUMALL

Vilken typ av lärobok/böcker använder du i religionskunskap? Varför just dessa?

När du ska planera ett nytt arbetsområde, vilken roll har läroboken?

Hur mycket använder du läroboken? Är det vissa områden där du använder läroboken mer eller mindre i?

-Hur använder du dig av läroboken?

Följdfrågor vid behov:

Vad anser du är bra med läroböcker?

Vad anser du är mindre bra med läroböckerna?

Vad anser du om urvalet i läroböckerna?

Vad anser du om strukturen/utformningen/upplägget av läroböckerna
i religionskunskap?

Vilken del av religionskunskapen anser du beskrivs bäst/sämst i läroböckerna?

Om du fick ge förslag på hur läroböckerna kunde förbättras vad skulle det vara?

Använder du dig av annat material än läroboken i din undervisning?

Vad är det för material? Varför använder du dig av det?

Använder du dig av något egenproducerat material?

-Hur väljer du läroböcker/bok?

Har ni några riktlinjer från skolan/rektorer om läroböcker? (Det står inget om lärobok i läroplanen bara att rektor ska se till att det finns goda läromedel, Lgr11)

Hur behandlar ni ämnet läroböcker vid ämneskonferenser?

9.2 TRANSKRIBERING

9.2.1 INTERVJU MED CHARLIE

I= Intervjuare

I2= Intervjuare 2

R= Respondent

I-Jag tänkte att jag ställer frågor. Då är första frågan vilken typ av lärobok använder du dig av i religionskunskap?

R- Jag har några stycken som jag använder. Och jag använder inte samma hela tiden, jag är en sån otrogen typ som byter lärobok hela tiden

I-Ja

R- så att jag, jag byter lite beroende på vad hur jag tycker att gruppen är och hur jag tycker att vad jag vill ha för ingång den här gången i ämnet och sådär beroende på om man integrerar kanske med något annat ämne eller så

I-Mmm

R- Så jag har några stycken som jag varierar mellan, men en heter ju nu ska vi se här vart vi har den, mmm vill ni veta vad den heter eller har det någon betydelse vilken.

I-Du kan nämna någon kanske så kan vi se ifall det är någon mer lärare som jobbar med samma

R- Ja det är ju en men jag vet inte vart den har blivit av nu. Den är i alla fall det är samma förlag som den här, det är interschool, och den heter religionskunskap, den använder jag ofta.

I-Och den täcker in hela alltså sjuan, åttan eller nian eller är den uppdelad i

R- Den är uppdelad i två delar, A och B. Så att i den första delen så är det dom här tre syskonreligionerna. Och sedan är det, ja det är inte den boken jag har här men det är syskonreligionerna och så lite det här vad religion är och så. Och så andra delen är hinduismen och buddhismen och lite andra så nyandliga rörelser och så.

I-Mmm.

R-och etik och moral och så.

I-den delen

R- Ja det är oftast dom jag använder men jag hittar ganska mycket på nätet och så också. Sorummet och så men det kanske vi kommer till sen

I-Ja men det är, när du ska planera ett nytt område vilken roll har läroboken då, alltså börjar du med den eller kommer du till den sen eller hur gör du när du ska planera ett nytt arbetsområde i religion?

R-Mmm jag börjar ju alltid med och formulera målen för kursen, liksom titta vilka kunskapskrav är jag ute efter den här gången och så utifrån det då så försöker jag ehht tänka vilka är målen hur ska vi jobba för att nå till dem målen, alltså själva verkstan som jag brukar kalla det, hur jobbar vi då för att nå de målen? Och utifrån det då så brukar jag ta fram sådana texter som jag tycker är bra och då är det ju ganska ofta så att man har alltså man måste skapa någon slags förförståelse innan man använder läroboken. Så textläsning kommer nästan aldrig först. Utan först måste man ha någon typ av ingång eller genomgång eller ännu bättre är att man har någon slags sådan brainstorming med eleverna att de skriver, kort-skriver, man har en par alla man resonerar kring olika begrepp och så. Eller ibland någon sådan sak som händer i världen just nu eller så. Det varierar väldigt mycket men jag tycker inte att det är så bra att börja med text utan det är bättre att ha den för att befästa lite när de redan har kommit igång med sitt tänkt.

I-Så när du lägger upp området så utgår du inte ifrån boken utan du utgår från målen och så

R-Aldrig

I-Hur, nu har du ju flera läroböcker men när du ska välja vilken lärobok du ska ha hur eh tänker du då?

R- Då tänker jag på om de tar upp det som jag tycker är viktigt och ett viktigt kunskapskrav i religion är ju att jämföra. Och då kan du ju inte jämföra allt, när de går i sjuan kanske de bara klarar av att jämföra ganska konkreta saker kyrka, moské, synagoga, så men åttan och nian är

det ju mer det här mer centrala tankar och så som de kan börja titta i urkunder och sånt och jämföra. Och beroende på var de befinner sig då ska kan jag tycka att olika typer av läroböcker lämpar sig olika väl. Så är det faktiskt

En annan lärare kommer in i arbetsrummet

R- så därför så varierar det faktiskt då och att jag kanske tar några sidor här och ni som ska jobbat med att jämföra viktiga personer inom en viss religion ni tar de här sidorna, om vi tex har ett grupparbete, ni har de här sidorna för ni ska titta på centrala tankegångar eller ni ska titta på på regler då tycker jag att de här läroböckerna rekommenderar jag då. Det beror ju på hur självständiga de är också. Ja

I-Har ni några riktlinjer från skolan eller rektorn när ni ska välja läroböcker?

R- Nej

I-Ingenting?

R- Nej

I-Pratar ni om det på ämneskonferenser och sånt, om läroböcker

R- Ja det är ofta då när vi ska köpa in nya läroböcker så pratar vi ganska mycket om det. Eh nu har vi ju då t.ex. att vi ska ta emot arabisktalande elever och då vill man ju att de ska finnas inlästa på arabiska då blir det en parameter när man väljer

I-Jaaa

Annan lärare- Det är ju lite begränsat alltså, ämnen då, gillar man inte boken så sitter man ju, ganska olika upplägg.

R- Ja ja, nä det är ju olika parametrar så men nu gäller det att tänka på det också. Men sen är det ju det här att man tycker ju nu att de ska följa Lgr 11 t.ex. att man det finns ju ganska många böcker idag som har ett bra upplägg utifrån det som följer den ganska nära och det kan kännas tryggt ibland. Ja

I-Mm Verkligen, Ehh använder du läroboken mycket eller är det vissa områden där du använder boken mer där du tycker att den fungerar bättre och vissa som du använder de mindre i eller är det ungefär samma i alla arbetsområden?

R-Vad ska jag säga om det, nej det varierar nog faktiskt lite. Att ibland använder jag kanske mer andra källor som So-rummet tex tycker jag har många bra texter och många bra genomgångar och så. Men sedan kan jag säga generellt att ju mer osäker man är själv på ett stoff desto tryggare är det ju med läroboken så ibland handlar det lite om hur trygg jag känner mig med ämnesstoffet man kanske är mer påläst på vissa saker än på andra och det kan påverka mig ibland. Amen det här känner jag mig lite osäker på ja men då håller jag mig till den här boken. Vad var frågan nu?

I-Frågan var hur mycket använder du dig av läroboken i områdena finns det några områden då du använder dig av den mer och vissa där du använder den mindre

R-Mmm jag kan tänka mig t.ex. etik och moral att där använder jag den för att etablera de här begreppen som konsekvensetik och pliktmoral och så. Men inte så mycket i fortsättningen av kursen utan där kanske jag försöker hitta på egna sådana här etiska dilemman och så och där de kan tillämpa de här modellerna. Så det är nog ett ganska bra exempel där jag inte använder den så mycket. Mmmm

I- Ehh, och vad tycker du är bra med läroböckerna, vad är de positiva sidorna med att använda sig av just läroboken?

R- Det är väl det här att jag tycker att det är viktigt med en att man jobbar med språkutveckling och då tycker jag att läsningen är väldigt viktig. Att dom får ju med sig många begrepp, och särskilt då om de läroböckerna som håller sig nära kunskapskraven och syftes målen och så och då blir det ju det blir ju väldigt tryggt att hålla sig till det. Då vet man att det här kommer ju att täcka ungefär det som jag är ute efter. Men så just det här med läsning tycker jag är en viktig sak i alla ämnen att man jobbar med lässtrategier och så och då är ju läsningen en viktig del. Mmm.

I-Vad är mindre bra med läroböckerna?

R- ja man kan ju risken finns ju att man blir för bunden till den så att man missar att göra det intressant för eleverna att man kanske missar intressanta ingångar som kan finnas runt omkring en istället. Eller vad min kollega håller på med i ett annat ämne samtidigt t.ex. eller

vad som händer i omvärlden om man hela tiden styrs av läroboken så kan man ju missa dom. Och jag tänker just det här att man måste anknyta till elevernas värld på något sätt. Försöker man ju. Och ibland kanske det inte är lärobokens utgångspunkter och ingångar som är deras värld. Och då får man försöka hitta något annat liksom. Mm

I-Vad tycker du om urvalet i själva läroböckerna när det gäller vad de tar upp och vilka bilder som visas och sånt, vad tycker du om de urvalet som man har gjort?

R- Ja jag tycker att i de nya läroböckerna tycker jag ofta att det är ganska bra. Men däremot.

I-Vad är det som är bra med de nya i själva urvalet är det något speciellt som är extra bra eller?

R- Jag tycker att dom, jag tycker att dom har upp mycket med det här med de olika inriktningarna att dom att dom är ganska tydliga med att dom här urkunderna kan tolkas på olika sätt. Det tycker jag får större utrymme nu för tiden liksom det känns som att eleverna får med sig friare förhållningssätt till de olika religionerna på något sätt tycker jag och då tycker jag att ett bra urval utifrån det att det, de visar på mångfalden tycker jag. Även inom de olika religionerna. Och sen tycker jag ofta att de är bra på bilder och så i religionsböckerna tycker jag de blir bättre och bättre på att hitta bra bilder och så.

I-Bra, eh. Vad tycker du om strukturen och utformningen och själva upplägget i böckerna. Du berättade om den här första att den var uppdelad i två, tycker du om det upplägget som dom har i böckerna och strukturerna i läroböckerna?

R- Ja, det känns ofta ganska logiskt tycker jag. Vi blir inspelade här nu XXX, det är därför som vi är lite.

Annan lärare- blir vi inspelade

I-Jaaaaa, haha det är bara vi som ska lyssna på det.

R- Haha nä vi ska spela upp oss på högskolan

R- Nä men jag tycker dom som håller sig till läroplanen, många håller sig till de centrala innehålllet och det tror jag att det blir ett ganska logiskt upplägg. Sen tycker jag alltid att det blir knöligt när de delar upp det i flera böcker. För då måste man hålla ordning på det, vilken

bok finns nu det här i och det här i. Det är bättre att det är samlat tycker jag. Jag gillar kompaktböcker som innehåller hela högstadiets kurs t.ex. Tycker jag är bra. Mmm.

I-Ehh, är det någon del inom religionskunskapen i just böckerna som beskrivs extra bra, är det någon del som du tycker har lyckats extra bra med?

R- Hmm. Jag tycker ofta att dom har intressanta ingångar och jämförelser mellan hinduism och buddhismen t.ex. Dom tycker jag ofta är väldigt bra, hej då, hahaha. Dom tycker jag kan vara väldigt bra. Islam däremot den är svår. För att det finns så mycket. Det är väl det att det är svårt att förhålla sig till idag till islam för att det pratas så mycket och det är så mycket som är i omlopp på något sätt och ibland så känner jag att läroboksförfattarna dom försöker förhålla sig till det dom tror att eleverna tror om islam på något sätt. Det är mer laddat än kanske hinduismen och buddhismen t.ex.

I-Så det är islam, för nästa fråga var vad som kanske är mindre bra i läroböckerna beskrivet då. Är det islam delen då som du tycker, eller hur är det?

R- Jag kan tycka det ibland att när man ska prata om värderingar som hör till ja det kan ju vara religion alla religioner men det blir mest när det gäller islam tycker jag därför att det här att hålla isär vad som är vad som hör till religionen och vad som verkligen hör till mer livsstilar och sådant som har uppstått, traditioner som har uppstått liksom runt omkring religionen som kanske inte är religiösa. Utan det kan tas upp hederskultur som jag kan tycka kan känna att mm men är det här verkligen är det här verkligen islam eller handlar det här om traditioner som har vuxit upp samma som kastsystemet ju i Indien liksom att där tycker jag ofta läroböckerna är tydligare med att ja men det här kanske inte egentligen är mer en tradition är rent religiöst. Och det kan jag tycka att det är lite svårt med islam ibland dom försöker vara så eh, de försöker förhålla sig så diplomatiskt och då blir det så himla allmänt hållet på något sätt, tycker jag ibland. Jag tror att islam är en religion som är så, den är så omtalad dom är så under, under liksom den, det talas så mycket om den i så många olika sammanhang och då måste läroboksförfattarna förhålla sig till det på något sätt och då blir det svårt ibland på något sätt tror jag. Förstår du hur jag tänker?

I-Ja. Jag förstår verkligen. Om du hade kunnat få förbättra läroböckerna vad hade du, vad hade du gjort då?

R- Jag tror att jag hade utgått mer ifrån elevernas liv. Att dom ska ju på något sätt, religionen ska ju vara eller dom här existentiella frågorna som man ställs inför när man är i tonåren. Vad är meningen med allt och vart kommer jag ifrån och vem vill jag vara och vem är jag, gruppen, individen. Det är då det blir intressant tycker jag med religionen men om man skulle utgå mer ifrån dom frågorna och koppla religionen till dom. Det är ju mer det jobbet som jag som lärare får göra nu. Men om det redan fanns sådana upplägg i böckerna mer. Vad är meningen med livet. Ja och sen vad säger dom här olika religionerna om vad som är meningen med livet. Eller vad innebär det att vara en god människa? Om man tog dom temana och så applicerade man dom olika religionerna på detta då skulle det bli mer meningsfullt tror jag för eleverna.

I-Mmm, lite mer översiktligt kanske också.

R- Ja, och det här med teman liksom mer

I-Så istället för att dela upp liksom så tar man teman och så väver man in dom olika.

R-mmm, vad säger de olika religionerna om det här. Vad innebär det att vara en god människa? Får man skilja sig t.ex. Är det alltid fel att ljuga. Alltså sådana saker som är mer aktuella för dom. Det hade jag, då hade det lyft, då hade det hjälpt mig ganska mycket i min undervisning. För det, man måste ju göra det intressant för eleverna.

I-Eh, du nämnde förut att du använder material utanför läroboken. Vad är det för typ av material?

R-Ganska ofta SO-rummet. Ibland går jag in och tittar på det här som heter "Religionsfröknarna". Sedan använder man ju såklart man använder Bibeln och Koranen ibland om man vill plocka urkunder direkt alltså citat direkt ur urkunderna. Man använder väl tidningsartiklar så från både sådant som handlar om saker som händer i världen just nu som går att relatera till religion men också ja ibland man hittar i facktidningar och sådant som man tycker är bra. Mindre ofta det är oftare det är dagstidningar som man ser att det har varit

konflikter att nu är det konflikt om det här och sådär att man kan koppla det till religion. Ofta är det ju konflikter tyvärr.

I-Använder du dig av något egenproducerat material? Du gör egna?

R- Ja, ganska sällan. Men det händer t.ex. i etik och moral att jag formulerar egna sådan där etiska dilemman som de ska ta ställning till. Ibland har jag gjort något material där jag samlar olika religiösa citat och så ska de försöka koppla det då till de centrala tankar inom de olika religionerna. Men inget så direkt, inga stora textmängder eller så gör jag inte utan det är mer arbetsuppgifter.

I-Hur känner eleverna, plockar eller har dom varsin bok eller har du böcker och så kopierar du upp liksom en text till dem ifall du väljer t.ex. en text om kristendomen. Har dom varsin bok att gå till eller kopierar du upp ett papper till dem från boken eller?

R- Vi har ju vissa böcker i klassuppsättning

I-A okej

R- och när jag använder dem så får dom ut varsin bok under kursen men annars är det mycket att jag kopierar. Så egentligen är det ganska sällan som de har en bok under ett helt läsår så för det har vi inte heller på skolan utan vi har kanske en eller två klassuppsättningar då kan inte två klasser kan inte läsa religion samtidigt då utan då växlar vi lite. Men sen är det som sagt att jag kopierar lite här och lite där. Vi får ju inte kopiera jättemycket men lite grann får man ju kopiera.

I-Hur känner eleverna eller har du någon uppfattning om hur dom känner när du plockar fram liksom läroböckerna gentemot ifall du visar nått klipp från SO-rummet och sånt får man olika reaktioner eller?

R- Jag tror att det är lite olika typer av elever men jag tror att dom behöver både och. Jag tror att det är variationen som är det viktiga. För de tycker ofta om att läsa och gärna läsa tillsammans. Att man att jag läser högt och de följer med i texten och så men dom behöver också det här utanför läroboken. Det tror jag är viktigt, jag tror att det är en kombination.

I-Hur tycker du religionskunskapen är när det gäller eller hur religionskunskapsboken är när

det kommer till källkritik?

R- Ja den är svår. Jag kan väl, jag kan väl tycka kanske ibland att att man har tolkat man har tolkat dom här heliga skrifterna på ett sätt på ett visst sätt och så uttrycker man inte riktigt att ja men det här är nog en tolkning. För det måste man göra någonstans att man kanske ska vara tydligare mot eleverna då för det händer ju att eleverna kommer på sådant själva att vaddå, så här säger väl inte islam eller så här säger väl inte så sa inte Jesus där och där t.ex. och då har man kanske läroboksförfattaren gjort egna tolkningar ibland. Som kanske är allmänt vedertagna i vissa sammanhang men ändå så man kan kanske få vara lite försiktig med att hävda som sanningar på något sätt.

I-Någon religionskunskapsbok som jag har tittat på då har var det i varje religion då så tog dom upp ett avsnitt om kvinnornas roll. Hur tycker du att dom böckerna som du jobbar med hur ser det ut med genusperspektiv och sånt i dom?

R- Jag tycker inte att de tar upp det så mycket. Jag tycker att de tar upp det väldigt lite faktiskt. Och jag tror att det är för att det är laddat, att man kanske inte riktigt vågar.

I-Men är det någonting som du tycker fattas?

R- Ja det tycker jag, det tycker jag verkligen att det gör faktiskt.

I-Så att det är någonting då som dom hade kunnat förbättras eller tror du?

R- ja för det är också det där vi pratade om innan det här att utgår ifrån elevernas värld. Det är ju sånt dom tänker på om dom ska välja religion eller när dom ska inleda relationer eller så. Det är ju sådana saker som är aktuella för en 15, 16-åring. Då tänker dom och dom träffar olika kanske människor från olika kulturer och kanske träffar en pojkvän som är ifrån en annan kultur och det är klar att man tänker på sådana saker och att man behöver ventilera det på något sätt. Och vad är frihet och vad är vad innebär det att vara jämställd? Vad är det, vad innebär det att vara en fri kvinna liksom. Vad är det liksom, vad är frihet och den typen av som ändå. Ja det finns ju tankar om sådant olika religioner om mannens och kvinnans roller och så men det tycker jag kanske att man både kan lyfta upp lite mer det tänket. Särskilt kanske inom islam där folk har så många tankar om hur man tror att det är osv.

I-Addi har du några, kommer du på några mer?

R- vad skriver du egentligen?

I-Det låter som att du knappar jättemycket!

R- Svarar jag ungefär som de andra?

I-Du är den första! Så du är våran testperson nu ifall det här funkar.

I 2- Du sätter ribban!

I 2- Nä men att när jag kommer inte på någonting men alltså det är ju väldigt jag kan tycka att det är väldigt intressant och

R- Nu är inte religion mitt favoritämne, det vet du,

I2- Men det är väldigt intressant att höra att för jag vet ju också att är det någon som är liksom som lyckas hitta material och lyckas liksom gå utanför läroböckerna och liksom ändå vara källkritisk så är det ju du. Och det är väl lite intressant att höra för att så som vi har upplevt när vi har kollat lite i de olika så tycker vi också att det saknas vissa delar. Och då framför allt det här med kvinnorna som ni var inne på och det är ju, då tycker jag att det är spännande när du också liksom faktiskt lyfter det.

R- och just det här med teman, alltså vad är det en tonåring tänker på? När man kommer till existentiella frågor när man känner den här depression hänger över en det stora molnet liksom. Vad är det för mening med alltihopa. Varför tar man inte tag i det som en läroboksförfattare? För det är det jag försöker bygga ofta kring vad säger religionerna om att vara en god människa t.ex. Är det okej att ljuga? Får man skilja sig? Otrohet, alltså sådana saker som dom tänker på. Vita lögner.

I2 – Och också sådana saker som faktiskt jag kan uppleva ibland blir en skam hos eleverna för att det då är tolkat på ett annat visst sätt eller man matas på ett visst sätt av att det är tabu att ha skilda föräldrar eller liksom så och då är det ju ännu viktigare.

R- och jag tänkte bara alla de här bilderna som cirkulerar nu på pojkar som män som skickar bilder på sina könsorgan. Och jag hade ett sådan exempel häromdan. Fick ta det i fredags när jag precis skulle gå hem. Att hon har inte sagt något för att hon känner skam och skuld. Hon

tror att det är hennes fel att hon har fått dom här bilderna från en kille på skolan. Och det går ju också alltså det finns ju det finns ju faktiskt i religionen vissa, det finns ju viss moral i religion som faktiskt ligger till grund för vissa sådana här tankar. Om det är kvinnans heder och hon har lockat eller vad det kan vara liksom som också är intressanta att lyfta. Men står det någonstans eller vart kommer det ifrån liksom. Det det är sådana saker som rör sig i deras värld. Varför ska tjejen känna skam och skuld när det är han som har trängt sig på liksom. Det är faktiskt väldigt intressant och det är ju kopplat till det här som vi säger med genus och objektifiering av kvinnor och så. Vad innebär det att vara man och kvinna inom denna religionen liksom?

I-Och sedan tycker jag med att ofta som du sa från början det här med de här temana och lite livsfrågor och så, just kärnan i religionerna, som vad är meningen med livet, vad är en god människa och sådant att när man, det är så mycket stoff så ofta så kommer det liksom bort när man läser om kristendomen eller buddhism att det är så mycket om personer och böcker och sånt så att man liksom har inte koll på att det här är faktiskt kärnan liksom i varje

R- det är det som är mer intressant än vad som är exakt Siddharta's liv liksom. Det var ju viktigt för den han blev men man behöver ju inte ägna jättemycket energi åt just det liksom så det tycker jag är, egentligen är det ett väldigt viktigt ämne för deras personliga utveckling. Men aa, jag tycker även att kunskapskraven är ganska, a nu kan jag ju inte ändra dom men jag kan tycka ibland att det är lite mycket inriktat på det här med, jag vet inte, ja kanske personer och gestalter och de konkreta sakerna, ja de är det som styr. Men det är ju också viktigt. Det är en del av allmänbildningen alltså att verkligen framhålla att det handlar om att jämföra hur man tänker liksom. Människors sätt att uppfatta världen utifrån religion. Det är det som är, tycker jag, intressant.

I-Har du den läroplanen där för det var en, jag tror den står högst upp på hyllan, ja där. För det var, det är en som jag har funderat på där i religionskunskapen som jag inte tycker, eller dom böckerna jag har kikat på inte tagit upp så mycket. Ska se vart det är.

I2- du är så observant

R-Nu ska vi se, här har du.

I-Nu ska vi se. Det är den här, hur olika livsfrågor t.ex. meningen med livet, relationer, kärlek och sexualitet skildras i populärkulturen. Och så sa du att det var några böcker nu som går ganska mycket utefter det här med. Hur tar dom upp med just det här. Det jag funderade på var det här med populärkulturen, hur går man in, eller vad tar de upp då?

R- Nä jag, det här kunskapskravet har jag alltid undrat över. Ja det är klart att man kan titta på, man kan titta på filmer och man kan läsa böcker och sånt och fundera över hur det här skildras då utifrån olika religioner men det är inte så enkelt att hitta.

I-Nä, och populärkultur är ju så brett, det är alltså musik, film, videos alltså det är ju.

R- Ja det är en bra fråga men jag har inget bra svar på den. Och den är ju lite styvmoderligt behandlad den här för i svenskan klart när man läser sådana här saker, när man läser skönlitteratur då kommer man ju ofta in på det men just i religion så vet jag inte.

I-Nä, för det jag känner är att den tar ju upp livet, relationer, kärlek och sexualitet men och så kommer dom in med populärkultur att den tycker jag ju borde vara i dom här religion och samhälle, religion och livsåskådningar.

R- Ja det är ju dom temana som vi efterlyser liksom. Det är det dom nämner där. Men då kopplar dom det just till populärkultur och det tycker jag är lite märkligt. Jag vet inte.

I-Nä för det är den som jag har reagerat på, jag har funderat på det så jag tänke jag skulle fråga.

R- synd att inte XX är här för att hon är, ja ni kanske kan intervjua XX också. XX är ju, ja XX är ju en guru när det gäller dom här kunskapskraven, särskilt i religion är XX ju.

I2- XX?

R- XX, som har klass 9

I2- Ja XX som var här precis?

R- Var XX här?

I2- I arbetslaget under trappan

R- Ja, mm

R- Jag tror att XX har nog någon idé om det men jag har väl slarvat lite grann med den där tror jag.

I-Men då är ju det också en del som fattas som inte liksom kanske tas upp i läroboken?

R- Jag har skrivit så här ser jag, musikklipp. Hur framställs låttexter har jag nog jobbat med någon gång. Eftersom att jag har skrivit det här.

I-Mm ja

R-Det var väldigt längesedan. Det var tur att ni kom hit jag får nog ta tag i det här.

I-Eller hur!

R-Jag har faktiskt skrivit det. Jag har nog också tänkt det. Men sen har jag antagligen kommit av mig. Mmm

I2-Ja

I-Mmm, är det något mer som poppar upp?

I2- Näe, näe jag tror vi.

R- Men behöver ni? Ni får gärna gå tillbaks till någon fråga om ni vill om jag var lite.

I-Nä men jag tror nog att det var, var ganska. Nä för vi kom ju på det här då för att vi när vi har haft VFU och sådant båda, både du har ju varit på och min handledare har ju kanske inte haft hon har med haft nån nåt textutdrag men jobbar också mycket med SO-rummet och klipp och sådana grejer och då funderade vi just det här vad är det då som fattas i läroböcker ja för att man känner att man behöver göra andra , då är det ju uppenbarligen något som.

R- Men jag tror det här att anknyta till deras värld anknyta till deras referensramar. Det som är det som berör dem. Det är det som saknas tycker jag och då måste man skapa nya ingångar liksom genom dom här genom, ja kanske genom att visa klipp och vad tänker ni när ni ser det här och för att det ska bli mera aktuellt och spännande på något sätt. För att det ska bli deras värld och då är det ju t.ex. låttexter och dikter och sånt kanske och sådant som händer i världen. Nu tänker de ju jättemycket på det här i t.ex. med Donald Trump och att han har sagt att de här sju länderna att medborgare därifrån får inte resa in och det här liksom. Ja de tog ju upp det här idag med religion liksom att, ja men gillar han inte islam och liksom varför gillar

han inte islam frågade sjuorna och nä men sa någon det är ju terroristerna han inte gillar och alltså det bubblar ju. Det är så mycket just kring islam liksom och omvärlden eldar ju på det här liksom. Det är väl inte det att han inte gillar islam liksom det var ju så självklart för någon, det är ju terroristerna han inte gillar men han tror ju att alla är terrorister. Det var såhär liksom det bara kändes som att wow vart ska jag nu börja liksom.

I2- Fast samtidigt också spännande att dom faktiskt alltså att dom tänker på det att dom är så liksom lyfter frågorna och ändå själva liksom någonstans kan se att ja men det är ju inte islam i sig utan det är ju terrorismen och. Det är ju jätteintressant men det är klart det är ju.

I-Ja det florerar ju mycket saker och sådär. Man föräldrarna säger något och så hör man något på TV och så ser man något i sitt Facebookflöde som har skrivit någonting dumt så att det blir ju så. Det är ju hela tiden som att det är ju vi ska försöka styra alltså inte styra men liksom ge en anna bild kanske men det är ju så mycket grejer hela tiden som man hela tiden. Det är typ som att släcka små eldar över alltså det är så mycket olika saker och så tänker man vissa gånger, vad har de ens fått den här.

R- Och vart ska jag börja för att reda i det här liksom.

9.2.2 INTERVJU MED LO

I= Intervjuare

I2= Intervjuare 2

R= Respondent

I- Så, yes då börjar vi. Och första frågan som vi vill ha reda på då är vilken typ av lärobok, läroböcker använder du i religionskunskap?

R- Jag har sedan många år tillbaka använt samma material när det gäller läroböcker och det är SO 3000 som det hette förr. Religion och liv heter den väl. Det är den som jag använder mest, som bas. Just läromedelsbok.

I- Och varför använder du just den?

R- Ja, det är den vi har haft och det är den jag är van vid och jag tycker att den är bra. Sedan har vi ju andra läromedel också som, om man vill komplettera t.ex. etik och moral. Det tar jag ifrån någon annan lärobok, något annat förlag som vi har här nere. Men ja, jag tycker den är bra.

I- Den andra boken som du använder i etik och moral, täcker den in mer?

R- Den tar upp, den är mer specialiserad. Den är mer större kapitel när det gäller just det, bättre frågor.

I- När du då ska planera ett nytt arbetsområde, vilken roll har läroboken?

R- Den är som hjälp. Kan väl inte säga att den är, alltså den är som hjälp skulle jag vilja säga. Jag använder ju mycket andra grejer också ju, utöver religionsboken, men den är som hjälpt det är den.

I- Hur väljer du lärobok? Har ni riktlinjer från skolan och rektorn om läroböcker?

R- Detta är, för många år sedan när vi var överens om, vi So-lärare, att vi skulle ha de här SOL 3000. Nu heter de SOL 4000 om man skulle köpa nya. Vi tyckte att de var bra upplagda med vad det nu är man ska ha i SO. Sedan har det bara blivit så. Jag vet att andra lärare, ta XX, använder andra läromedel, de använder inte denna så mycket. Kanske tar vissa kapitel ifrån den. Men jag tycker att den är bra. Den täcker in det jag vill att vi ska göra.

I- Behandlar ni ämnet läroböcker vid ämneskonferenser?

R- När någon har upptäckt att det är någon ny inom något så brukar vi beställa ett ex för att kolla igenom så går den runt. Och är det så, som t.ex. när XX dom tyckte att någon annan är bättre, ja då beställer vi in en klassuppsättning. Jag har inte i huvudet vad den heter den, vilket bolag, eller vad heter det, förlag.

I- Men då finns det lite olika?

R- Så det finns olika. Det finns olika framförallt finns det ett ex av varje från olika. Ibland kommer de hit, vad heter det, bokförlagen och de vill visa upp. Sedan har de ju de hära, om det är på arenahallen en gång om året där alla är. Då brukar vi ju gå där var och en och ta varsit ex. Så att, men då blir det ju att kopiera upp. Vissa kapitel där och där, man får ju lov att kopiera ett visst antal och sådär. Jag vet inte hur mycket vi håller alla avtal där men det. Det behöver ju inte alla folk ha reda på.

I2- Nä vi behöver ju inte säga.

I- Hur mycket använder du läroboken? Använder du läroboken mer inom nått område och lite mindre i nån annan?

R- Ja så är det. Det varierar. Det är som stöd. I och med att det finns internet och det finns bra sidor ute på internet när det gäller olika saker så tycker jag att mer och mer går över. Jag har läroboken som stöd men jag mer och mer går över till internet och försöker hitta då. Det kan ju vara allt möjligt tidningar och artiklar och fakta.

I- Är det några speciella ämnessidor då som du?

R- Ja, So- rummet är en fantastisk sida tycker jag. För So-rummet de har ju alla fyra SO-ämnena och sedan så. Det är massor av länkar vidare och underrubriker så man kan. Det är jättelätt att hitta tycker jag. I geografi så har vi landguiden också t.ex. som är uppdateras hela tiden. Så det är många sådana sidor som jag använder.

I- Vad anser du är bra med läroböckerna?

R- Det är ju som stöd för. Om man säger basfakta. Om du tar t.ex. religion, fakta om de olika religionerna. Grundfakta är där ju, men det går inte ned på djupet, vill man gå ned på djupet

får man ju ha andra läromedel eller andra böcker och nätet då. Då finns det en fara. Jag vet inte om det kommer en fråga om det. Det är det här med källkritik. Jag har ju en ramsa och den får ni gärna citera.

I- Den är jättebra!

I2- Jag skriver citattecken här direkt!

R- Du har hört den?

I- Ja!

R- "Vem säger vad för vem och i vilket syfte".

I2- "Vem säger vad för vem och i vilket syfte".

R- Den ska ligga här bak hela tiden när man är ute på nätet. Särskilt religion. För några år sedan så skulle vi kolla. Det var historia och vi höll på med koncentrationsläger. Bara googlade koncentrationsläger. Bland de först tio så kom där ju upp någon sida då som såg jättebra ut. Och så gick man vidare på den sidan så visade det sig att det var Radio Islam från Uppsala. Jag kommer inte ihåg namnet på han som hade den. Han hade ju ett syfte med detta ju att förneka. Det handlade om förnekelse ju att det har inte funnits. Det så bra ut på första sidan när man kom in på den. Så att det är hela tiden, Vad är detta? Vem ligger bakom?

I- Känner du att eleverna är källkritiska?

R- Inte tillräckligt, nä. I många diskussioner här som dom kommer upp med fakta. Ja men det stod ju detta och så. Men jag tycker ändå att mer och mer.

I- Vad anser du är mindre bra med läroböckerna?

R- Speciellt sånt, som om man tar samhällskunskap som bygger mycket på kanske påståenden om statistik och att det är si och så mycket eller i geografi som jag håller på med nu med I och U länder där man kommer med massa påståenden där det har hänt så mycket de senaste tio åren i världen. Då måste man ju ha färsk siffror att komplettera med. Man kan inte köpa in läroböcker hela tiden. Det blir ju svindyrt och särskilt som vi inte har ekonomin till det. Utan då är det ju vissa andra sidor som jag får ta. Som i geografi nu då. Då har jag tagit Hans Roslings filmer då. Eller hans föreläsningar som är ganska nya och SEB sidor och

andra då. SÅ här är det! Det är de här siffrorna. Det är inte dom i böckerna. Särskilt i geografi nu så jämför vi läroboken, Hans Rosling och annat. Hur snabbt det förändras liksom. Det är negativt med läroböcker att det kanske är inte riktigt färsk siffror. Sedan är det ju också det här med generalisering. Jag vet ju i religionsboken, just den som vi har för några år sedan att många muslimer tog illa vid sig vad som stod där för det var för generaliserat och det går inte att skriva så. Så de har ju fått göra om emellanåt. Så generaliseringar kan vara bra ibland men det, man får nyansera det med annat annars så är det inte bra. Men annars så är det just det, det är basfakta det är bra va och så tycker jag.

I- Vad anser du om strukturen, alltså utformningen och upplägget av läroböckerna i religionskunskap?

R- Jag tycker att det är bra. men det kan vara för att jag har använt samma material jag känner, jag vet precis vad som, jag är van vid just denna och jag tycker att den är bra och jag känner mig bekväm med den. Så jag tycker den är bra upplagd.

I-Du var ju inne på det lite innan, men vilken del av religionskunskapen anser du beskrivs bäst slash sämst i läroböckerna?

R-Ja sämst är ju då generaliseringen som jag kanske tycker. Bäst? Skulle väl vara historiska fakta när det gäller grunden till de olika religionerna. Både kristendom och det är ju ett stort kapitel i 8:an. Det är ju som det är. Den kristna kyrkans historia är ju som den är och det är ju bra. Det kan man ju liksom inte, det är ju fakta så att säga. Men när man kommer till nutid med de olika religionerna då blir det, kanske lite annorlunda. Men jag tycker ändå att det sämsta är ju ändå generaliseringen, ja det måste jag nog säga

I- Hur skulle läroböckerna kunna förbättras?

R- Ja, det var en bra fråga. Hur ska de kunna förbättras? Jag vet inte hur jag ska svara på det. Ja, man kan ju inte ta bort generaliseringarna heller för då blir ju varje kapitel om varje religion, det blir ju mastodont. Det blir ju kanske femtio sidor om islam och femtio sidor om judendomen. Det blir för mycket och det är inte meningen att vi ska gå in så djupt på varenda grej när det gäller religionerna. Jag tycker nog att läroböckerna är bra men att man kanske då

kompletterar med andra filmer eller vad det nu kan vara. I stort vet jag inte om jag vill, vad som ska förbättras.

I- Använder du dig av något egenproducerat material i undervisningen

R- Nej det gör jag inte. Inte mer än mig själv alltså. Det märkte väl du också att jag använder mycket mig själv. Jag utgår ifrån. Det kanske inte alltid är sant det jag säger men det spelar ingen roll, det är ju ingen som kan kolla det, men jag försöker, det är ju ganska bra för det väcker ju en liten mer nyfikenhet om man använder sig själv. Det gör jag väldigt mycket men något annat material nej.

I- Har du tänkt på någonting?

I 2- Jag tänkte lite på, du sa att just i etik och moral så tar du lite från, från andra böcker som jag uppfattade det. Men, det kanske, är inte det en del då som du tänker kanske skulle kunna förbättras i böckerna eftersom att du känner att du behöver.

R- Just kanske i den boken kanske det ska göra det men i och med att andra läroböcker har det så kan jag ju ta de kapitlen.

I 2- Ja, så du plockar

R- Jag använder inte etik och moral förens i nian när man särskilt vårterminen i nian när man är mogen att ta upp de stora frågorna så att säga. Där tar jag dom från andra.

I 2- Och sen så också hur tycker du att det är med lite med genus med kvinnor alltså har kvinnor stor roll liksom i den boken som du har eller pratas det inte om det alls.

R- Alltså det nämns. Visst jo. Det har blivit mer och mer. Om man tar religionsböcker, de olika religionerna så är det ju ofta rubriker kvinnans roll här och det är ju så att det har man. Jo det tycker jag nog i religion. Men skulle man ta någon av de andra som historia där är inte mycket. Det är, det vet jag att kvinnohistoria om man tänker kvinnor på 1900-talet. Det finns ju massor, massor att skriva om men det nej, jag vet inte vad det. För det är ju ändå kvinnliga författare ibland som är medförfattare till dom här böckerna men de har inte heller tagit med det. Så det är något som fattas och det säger ju dom som har studerat alla läroböckerna också att det är för lite och det är inte på grundskolan det är även uppåt. Det är inte förens på

Universitet och Högskola som det tas mer på allvar.

I 2- Och även där kan man känna ibland att det inte gör det.

I- Nä.

R- Vi hade väldigt mycket när jag läste. Jag har tjocka kompendium hemma väldigt mycket med kvinnohistoria och grejer som vi fick. Jag tror jag har dem kvar faktiskt.

I- Är det någonting då som du lyfter in i din undervisning?

R- Jag är nog dålig på det. Det är jag nog faktiskt. Det dyker ju upp. Särskilt när man snackar om 1900-talet och kvinnlig rösträtt och sådant där då kommer ju allting sådan in och men inte stora historiska kvinnor. Jag vet Herman Lindqvist han pratar ju väldigt mycket om kvinnorna i historierna men dom filmerna blir inte att jag visar dom jag vet inte. Det är ju så att man har den tid man har. Man kan inte. Det blir om man har någon tid över ja men då kanske man tänker. Det blir inte prioriterat nä.

I 2- Det känns som att vi täckt in de flesta teman.

I- Ja det är om vi ska fråga det här med läroplanen? Ska bara hitta läroplanen.

R- Ja men det var det här med andra läromedel än läroboken. För det använder jag ju väldigt mycket.

I 2- Ja, vilket typ av material är det som du använder dig av där?

R- Jag använder mycket filmer. Jag tycker att det är väldigt viktigt att man visualiserar och det finns mycket i de flesta So-ämnena i alla fall. Både historia och religion och som jag nu har visat Hans Roslings föreläsningar som är väldigt bra tycker jag han visar upp statistik och sånt. Tidningen är något som jag använt mig väldigt mycket av. Vi hade Hallandsposten förr när det fanns skolprenumerations på Hallandsposten. Det finns det ju inte längre. Så då tyckte vi att det var för dyrt. När vi hade skolprenumerations ja då hade jag den till och med i klassrummet. Då var jag svensklärare också så då kunde jag kombinera både svenska och SO. Vi gick, de hade något på Hallandsposten nått som hette i skolan som jag gick ett par utbildningar på. Jag tror inte man har det längre. Så att tidningen och nu blir det ju tidningen på nätet som man använder väldigt mycket. Filmer, material ifrån kanske företag och annat

när vi läser arbetsliv och sådant där va. Riksdagen, dom har ju väldigt mycket material när det gäller demokrati och när det gäller lagar och annat sådant. Det är ju gratismaterial. Det vet jag vi brukar beställa så det står kartonger mycket där nere. Historia brukar, vad heter dom, just nu när det har varit förintelsens dag, då gav ju Göran Persson han gav i uppdrag till den hära.

I 2- Om detta må ni berätta

R- Om detta må ni berätta. Den beställde jag nästan varje år väldigt många av. Mycket material från andra. Framförallt tycker jag det är bra att visa filmer att eleverna själva också gör lite filmer och trailers. Det tycker jag, jag försöker få annat material också.

I- Vi undrar egentligen över en punkt som står i läroplanen i religion. Det är den här hur olika livsfrågor t.ex. meningen med livet, relationer, kärlek och sexualitet skildras i populärkulturen. Alltså tolkningen.

I 2- Hur får in den och är det något som tas upp i den läroboken som du använder

R- Näe. Nu går jag tillbaka för jag var svensklärare innan och då hade jag de som tema i svenskan lite mer det hära va. Då kunde man ju blanda både religion och svenska. Om man bara ska ta det inom religion så blir det nog lite svårt att ta in. Läs det igen.

I- Hur olika livsfrågor t.ex. meningen med livet, relationer, kärlek och sexualitet skildras i populärkulturen.

R- Skildras i populärkulturen. Näe det är svårt att få in bara så där. Det diskuterar, vi diskuterar ju väldigt ofta olika sådana här frågor men jag kallar det inte religion utan de går ju in mer i blandat med alla ämnena. Både i som jag sa svenskan när dom läser dikter, kärleksdikter och när vi har tema. Vi har ju tema sex och samlevnad då kommer det nog in rätt mycket de frågorna. För det har vi ju i åttan en vecka. Då kommer det in, det gör det faktiskt. Det skulle jag nog svara.

I 2- Den boken som du hade SOL 3000, vilket år är den ifrån?

R- Dom är väl ungefär tio år gamla skulle jag tro. VI har ju inläsningstjänst och när man går in och kollar där ju så heter de ju SOL 4000 nu ju. Det är i princip samma text de har bara

gått in och bytt ut lite bilder och lite mordernare grejer.

I 2- Vad tycker du om bilderna i böckerna. Är de representativa? Gör ni bild analyser och så?

R- Ja, alltså vi tittar på bilderna och framförallt bildtexterna vi försöker ju få att bildtexterna är lika viktiga som den andra texten som är där. Så att bilderna är ju bra för att illustrera.

Kartor använder jag mycket och det är ju i alla So-ämnena som man får in det.

Religionshistoria man har eller religion, geografi så klart.

I 2- Nä men det går väl in lite där i, precis som du säger med filmen, att det visualiseras och då är bilder bra. Ja, näe men det känns som att vi har täckt in temana eller hur känner du?

I- Nä ingenting som jag kan komma på nu utan jag tycker också att vi fått svar på det vi funderat över helt enkelt. Nä jag har nog ingenting mer som jag kan komma på faktiskt

I 2- Har du något som du vill tillägga?

R- Näe inte som jag vet. Det blir ju så med åren att, visst material de använder man ju mer än annat och annat skippar man. Man ser vad som är bra, man provar sig fram. Näe det här var inte bra då får jag använda mig av något annat. eller ja men detta är ju bra. Det här fungerar, dom fattar och då fortsätter man med det. Ett av problemen det är ju att ibland när man ska generalisera och när man ska förenkla så kan det också bli för svårt. Vi hade en förenklad bok av det här läromedlet som hette samma SOL 3000 och så hade den en underrubrik som var fokus och då hade man förenklad texten ytterligare för dom elever som kanske hade svårt med språk eller på annat sätt då man skulle förenkla. Men dom upptäckte vi, och det var framförallt speciallärarna som upptäckte att det blev ännu otydligare, man fick ingen bas överhuvudtaget. Dom har jag skippat helt. Om man tänker vi har ju väldigt många nyanlända här på skolan. Dom har ju inte en chans att kunna den texten som är i de här böckerna. Så där måste man ju ha hjälp med översättningar, förenkla och massa sånt.

I 2- Det var väl någon som vi pratat med som pratade om det just att dom hade pratat om det på ämneskonferenser om vilka böcker är det som finns som man kan köpa in på t.ex. arabiska och persiska och så för det finns.

R- Denna finns på översättning på arabiska. Däremot inte på Dhari eller vad det heter på

arabiska. Den fanns inte. Det är rätt konstigt, man sitter i samma klass, du kan få den översatt men du kan inte få det. Och inte serbiska. Det var någon tjej här som sagt, det finns inte heller.

I 2- Det är ju mycket begrepp, det märkte jag när jag jobbade med lite läxhjälp då och så var det en kille då som gick gymnasiet så han gick språkintrö och så läste han då in högstadiet och så skulle vi läsa om t.ex. judendomen och då har han liksom grund svenska men inte mer och så ska vi sitta och läsa om liksom judendomen och mycket begrepp och det är mycket ord på hebreiska och sådana grejer så det blir ju väldigt svårt med ämnen där det är mycket begrepp och så för det är ju inte i kanske vardagsspråket. Jag skulle försöka förklara t.ex. klagomuren så visste jag inte riktigt hur jag skulle, alltså du vet det blir väldigt svårt så det är ju bra med böcker som finns översatta. Sedan kanske man inte behöver ha den bara men den kan ju finnas som ett stöd i alla fall som man kan falla tillbaka på.

R- Och sedan kanske de går in och tar och hittar sidor på arabiska och så ska de då översätta med Google translate som är vansinnigt dålig sida. Det är något utav det sjukaste som finns. Det blir inget sammanhang alls. Jag hade Romariket och det blev Romainian.

I 2- Och sedan blir det ju svårt med källkritiken där med där inte du kan titta vilken sida de har tagit ifrån.

R- Precis. Vi hade ju några från Syrien nu som är muslimer och dom har ju inställningen att judendomen den finns inte. Så dom satte jag ju på att jämföra judendom och islam. Likheter och skillnader. Det var ett visst motstånd men det gick tillslut.

I 2- Och det är där religionen är viktigt att den skapar ju liksom förståelse för världigen och liksom medmänniskor så där är ju religionen superviktigt när det gäller att bygga broar. Mycket handlar ju om förståelse att man inte har förstått eller inte har kunskaperna så det är ju jättebra med sådana uppgifter.

R- Jag tyckte att alla, dom flesta fick ju välja vilka religioner de skulle göra jämförelser med likheter och skillnader. Men dom satte jag islam och judendomen. Jag tyckte det var jätteviktigt för dem.

I- Ja, nä vi är nöjda.

I 2- Vi tackar så jättemycket.

R- Varsågod!

I 2- Snällt att du ville ta dig tid.

R- Visst, klart man ställer upp.

I- Det är intressant att höra liksom.

I2- Ja alltså det här är ju sådant som vi kommer ta användning av när vi ska bli lärare sen.

Också hur tänker man kring läroboken och vilken roll ska den spela.

R- Dom första åren då var jag mycket knuten till läroboken. Då var jag osäker. Vad är det jag ska ta upp och så. Jag kanske använde då mycket frågor och svar i läroboken och gjorde bara vanliga prov men sen blir man ju säkrare på det och man tittar hur gör andra och ja, man hittar sig själv i det hela. Så nu det sista 10 åren har jag experimenterat mycket. Som jag sa, det fungerar, det fungerar inte, det tar vi bort. Ja det handlar ju om erfarenhet helt enkelt.

I- Ja, bra, yes.

Kajsa Carlsson & Adriana Eriksson

Besöksadress: Kristian IV:s väg 3
Postadress: Box 823, 301 18 Halmstad
Telefon: 035-16 71 00
E-mail: registrator@hh.se
www.hh.se